

KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Kristýna Šejnová

Socializace dítěte v homoparentální rodině

Socialisation of a Child in Homoparental Family

Praha 2014

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Ráda bych zde poděkovala svému vedoucímu práce doc. PhDr. Jaroslavu Koťovi za jeho odborný přístup a cenné rady při vedení mé bakalářské práce. Poděkování patří také Prof. PhDr. Petru Weissovi, PhD.; Prof. PhDr. Martinu Potůčkovi, CSc. Msc.; Doc. Mgr. Pavlíně Janošové, Ph.D.; Mgr. Dagmar Zelené; PhDr. Ludmile Trapkové, za jejich ochotu a poskytnutí strukturovaných rozhovorů.

.....

Podpis

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci, *Socializace dítěte v homoparentální rodině*, vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Podpis

Abstrakt

Bakalářská práce „Socializace dítěte v homoparentální rodině“ se zabývá novým fenoménem dětí vyrůstajících v homoparentálních rodinách. Cílem teoretické části je prozkoumání legislativy České republiky, procesu primární socializace dítěte v rodině a tématu předsudků, ve kterých je kladen důraz na důležité faktory, které mají vliv na vznik homoparentální rodiny. Cílem empirické části je představení názorů odborníků z několika oblastí, které mají souvislost s tématem homoparentálního rodičovství.

Teoretická část zahrnuje legislativní ukotvení registrovaného partnerství a možnosti vzniku homoparentální rodiny. Dále je zde věnována pozornost primární socializaci dítěte v rodině a základním potřebám dítěte. Konec teoretické části seznamuje čtenáře s problematikou předsudků, jejich vznikem a projevy.

Výzkumná sonda, která je popsána v empirické části práce, obsahuje pět strukturovaných rozhovorů. Představuje náhled na problematiku homoparentálního rodičovství z úhlu pohledu odborníků.

Klíčová slova

homoparentální rodina, registrované partnerství, socializace dítěte, základní potřeby dítěte, postoje, předsudky

Abstract

The bachelor thesis “Socialization of a Child in a Homoparental Family” examines the new phenomenon of children who are growing up in homoparental families. The aim of the theoretical part is research of legislation in the Czech Republic, research of the primary socialization process of a child in a family, and the theme of prejudice, in which I will try to find important considerations which influenced the formation of a homoparental family. The aim of the empirical part is an introduction of opinions from professionals who are connected with the theme of homoparental parenthood.

The theoretical part deals with the legislative basis of registered partnerships and the possibilities of the formation of a homoparental family. Furthermore, attention is paid to the primary socialization of a child in a family and the child’s basic needs. The end of the theoretical part looks at the issue of prejudice, its formation and its manifestations.

The research probe, which is described in an empirical part of the bachelor thesis, includes five structured interviews with professionals from several areas of expertise. It presents points of view of experts on the issue of homoparental parenthood.

Key words

homoparental family, registered partnership, socialization of a child, child’s basic needs, attitude, prejudice

Obsah

Úvod.....	7
I. Teoretická část.....	9
1 Právní ukotvení homoparentality v České republice.....	10
1.1 Legislativní vývoj do zavedení institutu registrovaného partnerství.....	10
1.2 Zákon 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů.....	11
1.3 Možnosti vzniku homoparentální rodiny.....	12
2 Socializace dítěte	16
2.1 Definice socializace	16
2.2 Rodina v procesu socializace.....	17
2.3 Osobnost jako výstup procesu socializace.....	18
2.4 Základní potřeby dítěte	20
3 Předsudky ve společnosti.....	24
3.1 Postoje.....	24
3.2 Předsudky.....	25
3.3 Projevy předsudků a jejich základ v kategorizaci.....	26
II. Empirická část.....	31
1 Výzkumná sonda.....	32
1.1 Metodologie výzkumné sondy.....	32
1.2 Závěry výzkumné sondy.....	32
1.3 Diskuse.....	47
1.4 Závěr empirické části.....	47
Závěr	49
Seznam použité literatury	50
Seznam elektronických zdrojů.....	52
Seznam příloh	54

Úvod

Práce je věnována tématu výchovy dětí v homoparentálních rodinách, jelikož tento fenomén začíná být v naší společnosti čím dál tím více aktuálnější a naléhavější s rostoucím počtem dětí vychovávaných gay či lesbickými páry. Cílem práce je zaměřit pozornost na tuto problematiku, protože je součástí naší reality v době, kdy se řeší otázky zavedení pěstounské péče namísto kojeneckých ústavů nebo téma současné podoby rodiny. Vystává tak nutnost se tímto tématem zabývat, zvláště když v současné době neexistují zásadní překážky pro vznik homoparentální rodiny a můžeme v budoucnosti počítat s jejich rozšířením. Je vhodné položit si otázku, zda je homoparentálním rodinám věnována náležitá pozornost. Téma výchovy dětí v homoparentálních rodinách je v dnešní době stále ožehavé, tudíž svou přítomností vyvolává rozporuplné názory a postoje u lidí. Lze najít argumenty, které budou oprávněné jak na straně kritiků, tak na straně přívrženců homoparentálních rodin.

Nedostatky lze spatřit ve zkoumání současné situace, protože na rozdíl od jiných zemí nejsou v České republice doloženy přesnější údaje o stavu a počtu homoparentálních rodin a o dětech jimi vychovávaných. Odhady počtu dětí v homoparentálních rodinách dle občanského sdružení Stejná rodina se pohybují v řádech několika stovek (Garčicová, 2008), což v naší zemi není zanedbatelné číslo. Více informací by také mohly přinést longitudinální studie o těchto dětech, které by potvrdily nebo vyvrátily současné argumenty a poukázaly na další, dosud nezkoumané okolnosti. Jestliže chceme opravdu to nejlepší pro co největší počet všech dětí, musíme se ptát, co tedy vlastně doopravdy potřebují. Co jim mohou různé alternativy institucionální či rodinné péče dopřát a za jakých podmínek.

Práce má dvě části, z nichž se první teoreticky zabývá tématem homoparentality. Druhá empirická část obsahuje strukturované rozhovory s několika zástupci jednotlivých oborů. První kapitola se bude věnovat legislativnímu rámci, který vymezuje práva a okolnosti vzniku registrovaného partnerství. Jak jsou zákonem nastaveny podmínky pro výchovu dítěte homoparentálními rodinami a následně bude tato teorie komparována s praxí, s níž se často rozchází. Na konci této kapitoly bude zamyšlení nad tím, jaké následky tento rozkol může s sebou přinést. Následující kapitola podává charakteristiku procesu socializace dítěte, s hlavním zaměřením na primární socializaci dítěte v rodině. Jaký je její cíl a co všechno má na ni vliv, jak socializace ovlivňuje utváření sebepojetí jedince. Druhá kapitola bude zakončena základními potřebami dítěte a úvahou, zda mohou být v homoparentální rodině naplněny. Třetí kapitola se bude zabývat tématem předsudků ve společnosti. Co to předsudek je, jak vzniká a jaký mohou mít předsudky vliv na utváření postojů člověka. Jak předsudky souvisí se sociálním učením. V empirické části bude představeno pět strukturovaných

rozhovorů se zástupci vybraných oblastí, jejichž některé poznatky mohou úzce souviset s tématem homoparentálního rodičovství.

I. Teoretická část

1 Právní ukotvení homoparentality v České republice

I přesto, že cílem práce není věnovat se otázce homosexuality, je vhodné v této kapitole uvést základní mezníky týkající se homosexuality v historii českého práva, které ovlivnily celý další vývoj a směřování až ke konečnému zavedení institutu registrovaného partnerství. Dále je představen stručný náhled na problematiku homoparentální rodiny a jejího právního ukotvení v legislativě České republiky.

1.1 Legislativní vývoj do zavedení institutu registrovaného partnerství

Homosexualita byla v České republice dekriminalizována roku 1961, přičemž zákon ve svém znění trestal homosexuální styk (Seidl, 2012):

- s osobou mladší osmnácti let,
- zneužívající závislosti druhé osoby,
- za úplatu.
- budící veřejné pohoršení.

Vítanou změnou v trestním zákoně bylo v roce 1990 odstranění podmínky věkové hranice osmnácti let, kdy se věková hranice pro beztrestný homosexuální pohlavní styk srovnala s běžnou hranicí patnácti let (Polášková, 2009).

Na rozdíl od jiných evropských zemí byla Česká republika jedním z prvních států, které homosexualitu dekriminalizovaly (004.cz, 2005). Například Norsko tak učinilo až v roce 1972, tedy o jedenáct let později. Na druhou stranu však již v roce 1993 byl v Norsku zaveden institut registrovaného partnerství, který garantuje partnerům stejná práva jako manželskému páru a dále je stejnopohlavním párům umožněna od roku 2001 pěstounská péče (Gay iniciativa v České republice, 2009). Adopce dítěte registrovanému páru povolena není, nicméně od roku 2002 může jeden z partnerů požádat o adopci dítěte svého partnera (Document archive, 2005).

V České republice zákon o registrovaném partnerství prošel dlouhým a složitým procesem, než se dočkal uzákonění ve své současné podobě (Seidl, 2012). První impulzy v podobě diskuse o možnosti uzavírání sňatků pro homosexuální partnery v České republice se objevily již v roce 1989. Významnou roli na tomto poli sehrálo Sdružení organizací homosexuálních občanů (SOHO) s Jiřím Hromadou v jejím čele, které v roce 1993 předložilo první návrh k ustanovení registrovaného partnerství v České republice. Daný návrh se opíral o dánský zákon legitimizující svazky homosexuálních partnerů z roku 1989 (Šulová a kol., 2011). Návrh byl však v roce 1995 vládou zamítnut. Od této doby se hlavním emancipačním

cílem gay a lesbické komunity stalo mj. zavedení právě zmiňovaného institutu registrovaného partnerství (Seidl, 2012). První návrh zákona o registrovaném partnerství byl Poslanecké sněmovně předložen roku 1997 (Gay iniciativa v České republice, 2009). To jej však čekalo ještě několik zamítnutí, než se po několika úpravách podařilo zákon prosadit (Seidl, 2012). Zákon o registrovaném partnerství odsouhlasila Poslanecká sněmovna až v prosinci roku 2005 ve třetím čtení. V této podobě byl schválen i Senátem, nicméně konečným rozhodnutím se stalo roku 2006 veto tehdejšího prezidenta České republiky, Václava Klause. Při vetování kteréhokoliv zákona prezidentem existuje možnost jeho rozhodnutí zvrátit pomocí hlasování Poslanecké sněmovny, která jej může přehlasovat nadpoloviční většinou. Tak se také stalo a v březnu roku 2006 zákon o registrovaném partnerství vešel v platnost (Gay iniciativa v České republice, 2009).

1.2 Zákon 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon se skládá z několika částí, přičemž pouze část první, složená z pěti hlav, se týká registrovaného partnerství a zbylé se věnují změnám v ostatních zákonech. Zákon upravuje registrované partnerství – jeho vznik, zánik, práva a povinnosti partnerů.

Registrované partnerství vzniká na základě svobodného a souhlasného prohlášení dvou osob stejného pohlaví o vstoupení do partnerství před matričním úřadem. „Protokol, který se o prohlášení sepisuje, podepisují osoby vstupující do partnerství, matrikář, tlumočník, je-li jeho přítomnost nutná.“ (Ministerstvo vnitra České republiky, 2011). Podmínky pro vstup osob do partnerství jsou vymezeny zákonem takto (č. 115/2006 Sb.):

- Alespoň jedna z osob musí být státním občanem České republiky.
- Osoby nesmí být v přímé příbuzenské linii či sourozenci.
- Minimální věková hranice pro vstup do partnerství je 18 let.
- Ani jedna z osob nesmí mít omezenou svéprávnost v této oblasti.
- Ani jedna z osob není v trvajícím manželském, partnerském či jiném obdobném svazku.

Povinnosti a práva partnerů:

- Partneři mají stejné povinnosti a stejná práva.
- Partneři jsou oprávněni se zastupovat v běžných záležitostech.
- U partnerů platí vzájemná vyživovací povinnost (i v případě rozchodu může soud určit výši výživného) která zaniká smrtí partnera (či prohlášením partnera za mrtvého) nebo uzavřením nového manželství/partnerství bývalého oprávněného partnera, případně

vyplacením jednorázové částky na základě písemné smlouvy.

- Existence partnerství není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera. Zákon uvádí povinnost chránit zájmy dítěte a jeho vývoj tak, aby nebylo dítě ve svém vývoji ohroženo. Není ani překážkou pro svěření partnerova vlastního dítěte do jeho péče. Avšak §13 odstavec 2 zní takto: „Trvající partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.“ (č. 115/2006 Sb., §13).

Zánik partnerství:

- Smrtí či prohlášením jednoho partnera za mrtvého.
- Rozhodnutím soudu.

Při porovnání manželských práv s právy registrovaných partnerů zjistíme, že v této rovině jsou registrované páry ve znatelně horší situaci (Lesbický koutek, 2007). Není jim přiznáno tolik práv, jako manželskému páru. Například při úmrtí jednoho z partnerů registrovaného páru nemá druhý partner nárok na vdovský/vdovecký důchod, jelikož ten je zákonem přiznán pouze manželovi či manželce (č. 155/1995 Sb.). Zákonem není dále ošetřen vzniklý společný majetek partnerů, což se stává problémem například při zániku partnerství, kdy partneři budou muset dokládat u soudu původ veškerého majetku (Lesbický koutek, 2007), jelikož občanský zákoník stanovuje: „Společné jmění může vzniknout jen mezi manžely.“ (č. 89/2012 Sb., §136).

1.3 Možnosti vzniku homoparentální rodiny

V současné době v České republice zákon nedovoluje registrovaným párům adoptovat děti ani se stát společně jejich pěstouny, nicméně možnost osvojení či pěstounské péče je jednotlivcům právně povolena, protože zákon zde nezmiňuje podmínku heterosexuální orientace (č. 89/2012 Sb.). Otázkou zůstává, jak bude řešena situace, kdy homosexuální jedinec osvojí dítě a až následně vstoupí do registrovaného partnerství. V novém občanském zákoníku je uvedeno, že osvojením vzniká vztah, jaký je mezi rodičem a dítětem. V tomto případě je potom aktuální první odstavec §13 zákona o registrovaném partnerství, který zní: „Existence partnerství není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěření jeho dítěte do jeho výchovy. Partner, který je rodičem, je povinen zajistit vývoj dítěte a důsledně chránit jeho zájmy při použití přiměřených výchovných prostředků, tak aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.“ (č. 115/2006 Sb., §13), čili je jasné, že vstupem do registrovaného partnerství se ve vztahu dítěte s jeho rodičem - osvojitelem nic nemění.

Nyní bude důkladněji přiblíženo, jaké možnosti vzniku homoparentální rodiny můžeme či nemůžeme brát v potaz. Nejdříve již zmiňované osvojení neboli adopce. Zákon o rodině před svým zrušením rozlišoval osvojení a osvojení nezrušitelné. Toto rozlišení je již neplatné, jelikož je v současné době zákon o rodině nahrazen novým občanským zákoníkem, ve kterém se druhá část věnuje rodinnému právu a toto rozdělení v ní není uvedeno. V této části je osvojení bráno jako přijetí cizí osoby zletilou a svéprávnou osobou za vlastní „(...)zaručuje-li svými osobními vlastnostmi a způsobem života, jakož i důvody a pohnutkami, které jí vedou k osvojení, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem.“ (č. 89/2012 Sb., §799). Dále je pod §800 v odstavci prvním uvedeno: „Osvojiteli se mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Výjimečně může osvojit i jiná osoba; v tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči.“ (č. 89/2012 Sb., §800). Pro porovnání je zde uveden druhý odstavec §74 z dnes již neplatného zákona o rodině o osvojení nezrušitelném: „Takto mohou osvojit dítě pouze manželé, nebo jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství a nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. Výjimečně může takto osvojit i osamělá osoba, jestliže jsou jinak předpoklady, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání. V takovém případě soud též rozhodne, aby byl z matriky vypuštěn zápis o druhém rodiči dítěte.“ (č. 94/1963 Sb., §74).

Zde je možné polemizovat o tom, jak vysoká je šance pro nesezdanou osobu při osvojování dítěte. Mezi požadavky na jedince, který se chce stát osvojitelem, zákon zařazuje podmínku takového zdravotního stavu jedince či jedinců, který neomezuje ve značné míře péči o dítě (č. 89/2012 Sb.). Dále zákon hovoří o přiměřeném věkovém rozdílu mezi osvojeným a osvojitelem a o nemožnosti osvojení v přímé příbuzenské linii a mezi sourozenci. Východiskem tedy je, že osvojení je teoreticky možné pouze homosexuálním jedincem, společná adopce dítěte homosexuálním párem možná není.

Pokud jeden z partnerů či partnerek má vlastní biologické dítě či děti z předchozího vztahu, platí v tomto případě již zmiňovaný odstavec třináct, který nebrání výchově dítěte vlastním rodičem či svěření dítěte do jeho výchovy. Tento případ, kdy jeden z partnerů má v péči své biologické dítě, které je vychováváno oběma partnery, je v současné době jedním z nejčastějších při zakládání homoparentální rodiny, ačkoliv tento trend v posledních letech značně klesl (Polášková, 2009).

Anna Sedláčková a Lenka Šulová rozlišují dva typy homoparentálních rodin podle způsobu jejich vzniku (Šulová a kol., 2011). „Na základě způsobu vzniku rodiny rozlišujeme smíšené lesbické rodiny (...) a plánované lesbické rodiny.“ (Sedláčková, 2009). Smíšené lesbické rodiny představují rodiče s dětmi, které mají z předchozích heterosexuálních vztahů,

zatímco druhý typ rodiny tvoří rodiče s dětmi, které se plánovaně narodily do lesbické rodiny. V případě smíšené lesbické rodiny zákon počítá s tím, že se nový partner bude spolupodílet na výchově dítěte, jak již bylo zmíněno výše. Nicméně partner si nemůže nárokovat na dítě žádná práva, a ani zažádat o adopci dítěte svého partnera či partnerky: „V České republice partneři a partnerky ve stejnopohlavních svazcích toto právo nemají. Partnerka či partner se fakticky podílejí na výchově dětí často řadu let, po dobu trvání registrovaného partnerství mají tuto povinnost dokonce stanovenou i zákonem. Přesto jim zákon vůbec neumožňuje upravit vztah k biologickému dítěti své partnerky či partnera právně.“ (Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR, 2007).

Pěstounská péče je upravena občanským zákoníkem, ve třetí hlavě druhé části. Jak již bylo řečeno, společná pěstounská péče je možná pouze pro manžele (č. 89/2012 Sb.). Tento druh vztahu pěstouna s dítětem přiznává určitá rodičovská práva a povinnosti pěstounovi, o jejichž rozsahu rozhoduje soud. U pěstounství se dává přednost příbuzné osobě dítěte před cizí osobou a za významný je možné považovat také §967 upravující povinnost pěstouna udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči a osobami příbuznými či jemu blízkými. Navíc pěstounský vztah zaniká zletilostí dítěte, což je další z faktorů, který může ovlivnit rozhodování se pro tento druh péče o dítě jak u heterosexuálních, tak i u homosexuálních párů. Tudíž se lze domnívat, že pěstounská péče nepatří mezi nejčastější cesty při zakládání rodiny.

Možnost umělého oplodnění se týká pouze žen, ale i v tomto případě existují pravidla upravující jisté podmínky pro tento zákrok. V současné době zákon povoluje tuto možnost pouze neplodnému páru¹, který je složen z muže a ženy, mezi nimiž není příbuzenský vztah (č. 227/2006 Sb.). Z toho vyplývá, že tato varianta se netýká žen lesbických a žen bez partnera. V řadě zemí, jejichž zákony dovolují umělé oplodnění všem ženám, je možné tento zákrok beztrestně podstoupit. V praxi mají tedy možnost ty ženy, kterým není dovoleno umělé oplodnění v České republice, podstoupit tento zákrok za příslušnou finanční částku v zahraničí.

Kromě výše uvedených existují i další možnosti, které vedou k vytvoření homoparentální rodiny. Zřejmě zde nebude postihnout celý výčet všech možných variant. Častým společným znakem je jejich právní neošetření. Tyto možnosti představují (Polášková, 2009):

- tzv.: „domácí inseminace“ neboli inseminace bez odborné asistence, jejíž výhodou je, že žena má možnost vybrat známého dárce;
- heterosexuální pohlavní styk pro plánované početí, který bývá mezi lesbickými

¹ Nemusí být nutně manželský pár.

ženami nejméně využíván.

Jak se ukázalo, možnost vychovávat dítě homosexuálním jedincem či párem není nereálná. Mohlo by se zdát, že je tento problém alespoň z části vyřešen. Naopak další problémy z této situace vyvstávají a týkají se dítěte samotného. Pokud nastane situace, kdy dítě je v péči jedince a ne páru, nabízí se otázka, co se stane s dítětem, které je osvojené homosexuálním jedincem, který buď žije s partnerem či v registrovaném svazku – čili je zvyklé na přítomnost obou dospělých se kterými vyrůstá a nastane komplikace, která znemožní osvojiteli dítěte, aby se o něj nadále řádně staral. V případě manželského páru by odpověď byla nasnadě. Starost a povinnost péče o dítě přechází na druhého manžela (č. 89/2012 Sb.). Nicméně v tomto uvedeném případě se nejedná o manželský pár. Druhý partner má ze zákona povinnost se o dítě starat, pouze pokud žije ve společné domácnosti s druhým partnerem (č. 115/2006 Sb.), nicméně rodičovská práva jsou přiznána pouze osvojiteli (č. 89/2012 Sb.), nikoliv partnerovi osvojitele. Čili o dalším osudu dítěte by rozhodoval soud, který dítěti přidělí opatrovníka či poručníka. Občanský zákoník uvádí, že poručíkem soud jmenuje osobu blízkou či někoho z příbuzných nebo tu osobu, která je navrhnutá rodiči dítěte a souhlasí s tímto návrhem. Je tedy hypoteticky možné, že pokud soud určí jako opatrovníky dítěte například rodiče pozůstalého a ti nebudou respektovat druhého partnera, dítě přijde o kontakt s druhým nebiologickým rodičem. Tento problém práv druhého partnera nemusí být aktuální pouze v případě indispozice rodiče dítěte. Jedná se také o situaci, kdy se partneři rozejdou. Pokud by byl tento problém převeden do heterosexuálního svazku, povětšinou soud rozhodne, komu dítě do péče svěří a často rozhodne i o podmínkách, za kterých se smí dítě vídat s druhým partnerem. Proč je použit tento příklad, je nasnadě. Pro druhého partnera registrovaného páru tato možnost není. Na dítě si nemůže nárokovat žádná práva. Problém rodičovských práv může zasahovat i do méně závažných a mnohem častějších životních situací. V jiném případě se může dítě dostat do nemocnice a informace se podávají pouze rodičům dítěte. V těchto případech jsou situací více než dospělí zasaženy děti samotné.

2 Socializace dítěte

Pro proces socializace lze v literatuře najít mnoho definic, které jsou vzhledem ke komplexnosti tohoto termínu vztaženy k různým vědním oborům a jsou pojímány z různé perspektivy. Tomuto procesu, především pak primární socializaci probíhající v rodinném prostředí, bude věnována pozornost z toho důvodu, jelikož jej lze spatřovat jako klíčový pro rozvoj jedince v dané kultuře, společnosti se zaměřením zejména na to, za jakých podmínek lze tento proces realizovat.

2.1 Definice socializace

V pedagogickém slovníku je pojem socializace charakterizován poměrně rozsáhle a ten ho vymezuje následovně: „Celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti. Realizuje se hlavně sociálním učením, sociální komunikací a interakcí, i nátlakem. Socializace dítěte se obvykle člení do tří etap: 1. etapa, v níž se dítě identifikuje s matkou a nachází tak stabilitu vztahů ve společnosti; 2. etapa, v níž se dítě snaží osamostatnit, najít své místo v síti sociálních vztahů a v níž se vytváří základ vlastností jedince a jeho hodnot; 3. etapa, v níž se dítě začleňuje do širších sociálních vztahů a systému sociálních rolí, které již nejsou vymezeny pouze životem v rodině, ale vstupem dítěte do dalších sociálních skupin. Socializace se odehrává především v rodině, ve skupině vrstevníků a přátel, ve škole, prostřednictvím masmédií a práce. Socializace ve škole má přitom specifickou podobu. Žáci se musí přizpůsobovat podmínkám institucionalizované výchovy a vzdělání, naplánovanému kurikulu i požadavkům učitelů, což některým žákům přináší problémy a klade nároky na profesionalitu i lidské vlastnosti učitelů. Nedostatky v procesu socializace, ať již způsobené vrozenými dispozicemi nebo vlivem prostředí, se odrážejí v deviantním chování jedince, kterého je nutno pomocí resocializace, např. pomocí výchovných a vzdělávacích programů, individuální péče, vězení aj., včlenit zpět do společnosti.“ (Průcha a kol., 2013, s. 216).

Tento pohled je možné rozšířit porovnáním s některou ze sociálně psychologických definic pojmu socializace: „(...) jako souhrnný obsah socializace vymezuje všechno to, co jedinci umožňuje, aby v sobě vytvořil potřebné vnitřní psychologické předpoklady realizace nejrůznějších sociálních rolí a současně s tím i předpoklady univerzálních způsobů participace společných všem jedincům dané společnosti (např.: jazyk).“ (Odehnal, 1988 in Výrost a Slaměník, 2008, s. 49). Milan Nakonečný (2009) chápe socializaci jako komplexní proces

učení, zejména sociálního, který začíná v novorozeneckém věku a je determinován mnoha faktory. Jedním z nejdůležitějších období je počátek života a první léta dítěte, čili období tzv.: primární socializace (Nakonečný, 2009), kdy dítě přijímá podněty z okolí a učí se z nich. Učí se co je správné, co není a jiné znaky kultury, v níž se pohybuje. Nejdůležitější způsobilosti, které si dítě osvojuje, uvádí M. Nakonečný (2009) tyto: systém kulturních návyků, role svého pohlaví a věku, orientace v hodnotách daného kulturního prostředí, mluvená řeč a sebeovládání.

K tomuto pojetí socializace, jakožto vrůstání jedince do dané kultury, můžeme najít i opačný názor H. Wallona, který považuje dítě (přírodou již vybavené) v době svého narození za vysoce socializované a jeho další vývoj již jako proces formování sebe sama a oddělování se od společnosti (Wallon, 1982 in Šulová, 2004).

2.2 Rodina v procesu socializace

„Psychologický výzkum v posledním desetiletí prokázal, že socializační vývoj dítěte je svým způsobem předznamenán v osobnostech jeho rodičů dávno před jeho narozením. Vedle materiálních podmínek, do nichž se dítě narodí, jsou to především tzv.: rodičovské postoje jeho prvních vychovatelů, které určují míru a kvalitu emocionálního přijetí dítěte a tím i jeho sociální postavení v primárním společenském okruhu.“ (Dunovský, 1999, s. 82).

Za nejdůležitější zprostředkovatele kultury a jejích znaků jsou považováni nejbližší lidé v životě dítěte, ke kterým dítě cítí lásku, kteří tvoří jeho pevný bod a jistotu. Tito lidé pak v optimálním případě tvoří rodinu dítěte. Tuto nejstarší společenskou instituci dále definuje pedagogický slovník takto: „Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury“ (Průcha a kol., 2013, s. 202). Rodinu považuje A. Kabátek (1994) za základní socializační instituci, což dokládá hned několika tvrzeními, mezi nimiž je nejdůležitější fakt, že rodina je prvotní a nejdéle působící institucí se silným emocionálním vztahem k dítěti. „Rodina jako primární nositel kultury poskytuje základ norem a hodnot dané společnosti. Vede dítě ke společenskému životu v prostředí, ve kterém vyrůstá, učí ho orientovat se ve světě symbolů.“ (Výrost a Slaměník, 2008, s. 50).

Při primární socializaci, která je charakteristická pro období dětství a zakládá ji vztah dítěte s rodiči, dochází u dítěte podle A. Kabátka (1994) k učení se základním kulturním a etickým normám a hodnotám, které jsou internalizovány a zafixovány, zpravidla s jejich plnou akceptací dítětem. „Kultura a rodina významně ovlivňují to, jak pečovatelé a děti

komunikují a využívají vztahy založené na bezpečí.“ (Výrost a Slaměník, 2008, s. 50). Východiskem může být, že tak, jak nastaví kultura podmínky a vzorce pro rodinné soužití, mohou se utvářet různé rodinné formy, s různými sociálními rolami.

Faktory, které mají vliv na proces socializace, přehledně shrnul A.Kabátek (1994) následovně:

1. Přírodní procesy (biologické)
 - a) přírodní prostředí
 - b) genetická informace – pudy, instinkty...
2. Psychologické procesy („Já“)
 - a) interiorizace a stabilizace hodnot
 - b) interiorizace norem jednání
3. Sociálně psychologické procesy
 - a) vztahy
 - b) pozice (status)
 - c) role
4. Sociologické procesy
 - a) skupiny
 - b) instituce
 - c) organizace

„O rodinném soužití můžeme tedy mluvit tam, kde dítě uspokojuje psychické potřeby rodičů a rodiče uspokojují potřeby dítěte. (Označení „rodiče“ budeme užívat jako synonyma pro rodinné vychovatele, i když třeba biologickými rodiči dítěte vůbec nejsou.)“ (Matějček, 1992, s. 29).

2.3 Osobnost jako výstup procesu socializace

Jak uvádí R. Havlík: „Klíčovou podmínkou zdravé socializace je brzké vytvoření trvalých vazeb s jinými lidmi, hlavně (ne výlučně) s matkou. Vybudování emoční jistoty a stability je předpokladem zvládnutí krizí puberty a dospívání a ani v období tzv. veřejné socializace v dětství, kdy roste vliv vrstevníků, neklesá význam rodinného zázemí.“ (Havlík a Kořa, 2007, s. 51).

Za výstup socializace vidí M. Nakonečný (2009) hlavně tři kategorie psychologických produktů, které představují kognitivní schémata, emoce a motivace, chování. Propojením jednotlivých kategorií vzniká základ pro obraz světa, postoje a vzorce instrumentálního

chování. Cílem socializace je tedy osoba, která má zevnitřně hodnoty a postoje, na jejichž základě reguluje své chování. Tyto vlivy významně utvářejí sebepojetí jedince a jeho vědomí já jakožto obrazu sebe sama (Nakonečný, 2009). Vědomí svého já je pak nedílnou součástí budování vlastní identity, čímž se rozumí „ (...) to, kým nebo čím je osoba nebo společenství lidí.“ (Výrost a Slaměník, 2008, s. 109).

Jiný úhel pohledu na socializovanou osobnost přináší Z. Helus, který zdůrazňuje aspekt aktivního jedince: „Osobnost není pouhým mechanickým produktem vlivů sociálních podmínek, není definovatelná toliko pojmem konformity. Vyznačuje se tendencí v interakci s těmito podmínkami, skrze ně a jejich prostřednictvím rozvíjet sebe samu jakožto svéráznou, svéprávnou, společensky platnou a odpovědnou individualitu.“ (Helus, 1976, s. 38). Zdroj této lidské aktivity vidí Z. Helus (1976) v interakci mezi tím, co vymezují širší společensko kulturní podmínky a jedincovým zaměřením a jeho potřebami. Tudíž se jedná o specifickou podobu procesu socializace u každého jedince, kdy jedinečná individualita je utvářena ve specifických podmínkách určité společnosti a její kultury.

V této souvislosti mohou být představeny objevy M. Meadové, které odkryly široké pole působnosti kulturního vlivu v jednotlivých společnostech (Helus, 1976). Její poznatky o domorodých kmenech v oblasti Nové Guineje² dokládají přiřazování maskulinních a femininních vzorců chování a jednání danou kulturou. V této souvislosti se nabízí domněnka, že vlastnosti mužské a ženské role jsou naučené. „Socializace si vynucuje adaptaci, to jest restrikci určitých tendencí (zvláště sexuálních a agresivních), a konvencí („hraní“ určitých rolí,...).“ (Nakonečný, 2009, s. 123). Ve spojitosti s rolemi jsou prokázány odlišné výchovné praktiky, které existují ve vztahu k ženskému a mužskému pohlaví (Havlík a Kořa, 2007). Ty jsou záměrně či nezáměrně³ zprostředkovávány rodinou, školou a masmédií a často se projevují již vnějšími znaky v rámci symboliky pro dané pohlaví – např. v odívání.

Pojem identity je podle L. Šulové z velké části totožný s pojmem „vlastní Já“, „E. H. Erikson rozděluje identitu na Ego identitu (což je syntéza zkušeností vyplývajících z fungování reálného Já, která je tvořena základními a nejpodstatnějšími přesvědčeními o sobě a je prakticky nevědomá); na Self identitu (která je vědomá interakce sebeobrazů a rolových obrazů) – vědomě se ukazuje světu ve formě cílů, hodnot a přesvědčení (Erikson, 1968) a na Sociální identitu jedince, která je dána jeho členstvím ve skupinách nebo jeho identifikací s ideály skupin (Schwartz, 2001).“ (Šulová a kol., 2011, s. 77).

² Například u kmene Tchambuli najdeme muže, kteří mají takové vlastnosti a chování, které naše evropská kultura přisuzuje ženám a naopak.

³ Například v podobě skrytého kurikula.

U individuality jedince uvádí E. Hetherington její 4 dimenze, jež mají být jedincem integrovány do jeho sebepojetí (Šulová, 2004):

1. Lidská identita – souvisí se specifikem lidského druhu, myšlením.
2. Sexuální identita – představuje uvědomění si své vlastní pohlavní příslušnosti.
3. Individuální identita – vědomí jedinečnosti vlastní osoby.
4. Kontinuum identity – vědomí své osoby v proměňujícím se čase.

„Sebepojetí je integrální složkou osobnosti a jako vědomí vlastní identity udržuje kontinuitu „Já“ v čase (Vágnerová, 1997).“ (Šulová, 2004, s. 96). Sebepojetí obsahuje složku kognitivní, afektivní a konativní (Šulová, 2004). Už od raného věku se tyto složky utváří prostřednictvím informací, které přes chování a postoje k dítěti samému, ale i k jiným lidem a institucím, od rodičů a širší rodiny dítě získává.

B. D. Parygin do soustavy osobnosti zařazuje strukturu společenských vztahů, charakterizujících jeho místo ve společnosti i příslušnost k různým sociálním skupinám, na které je možné pohlížet pod úhlem psychologických mechanismů obecných a specifických, daných specifiky konkrétní osoby. (Paragin, 1968 in Helus, 1976).

M. Nakonečný shrnuje výstup socializace následovně: „Tak vystupuje identita osobnosti jako typický produkt socializace, neboť jsou v ní shrnuty kombinace dílčích vlivů a aspektů procesu socializace (systém návyků a rolí, hierarchie hodnot, identifikace se svým pohlavím a určitými skupinami a podobně – to vše jako produkt souhry sociálního učení a genetické výbavy jedince).“ (Nakonečný, 2009, s. 135).

2.4 Základní potřeby dítěte

Mezi základní psychické potřeby dítěte, které by měly být vedle potřeb biologických uspokojovány, Z. Matějček (1992) řadí:

1. Potřebu určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů. Ty pak podněcují centrální nervovou soustavu dítěte, což se odráží v stimulaci aktivity dítěte (Šulová a kol., 2011). Proto je nutné vyvinout prvotní aktivitu a dítě podněcovat a aktivizovat.
2. Potřebu určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech (= smysluplnost světa). Tato potřeba vytváří předpoklad pro další učení a je formována, mimo jiné, každodenními rituály, přičemž nejdůležitější úlohu zde hrají rodiče dítěte (Šulová a kol., 2011).
3. Potřebu prvotních emocionálních a sociálních vztahů. Emocionální a sociální vztahy jsou základem, který potřebuje každý člověk pro svou životní jistotu a osobní jednotu

(Šulová a kol., 2011).

4. Potřebu společenského uplatnění a společenské hodnoty. Společenské uplatnění má souvislost i s pozitivním vědomím vlastního já, které úzce souvisí se zdravým sebevědomím jedince (Šulová a kol., 2011). Formování vlastní identity je ovlivněno vztahem s primární pečující osobou.
5. Potřebu otevřené budoucnosti (životní perspektivy). U této potřeby je nejdůležitější to, že dítě ví, odkud kam směřuje, zná svou životní kontinuitu a má se na co těšit (Šulová a kol., 2011).

Z. Helus (1976) uvádí, že k dosažení pocitu bazální jistoty dítě potřebuje bezpečí a jistotu, které souvisí s mezilidskými vztahy, jež se vyznačují svou emocionalitou. Tento pocit jistoty a sounáležitosti musí být vázán na pevný a jednoduchý řád, kterému dítě rozumí. Tyto předpoklady pak vytváří základ pro pozitivní vztah k sociálnímu okolí. Dále autor poukazuje na vliv raných mezilidských zkušeností dítěte „ (...) na charakter jeho jednání a prožívání a na vznik vnitřních regulativních mechanismů osobnosti.“ (Helus, 1976, s. 63).

L. Šulová a M. Morgensternová zdůrazňují, že „Oba rodiče jsou ve vztahu k dítěti nezastupitelní a plní své specifické role.“ (Šulová a kol., 2011, s. 66). Roli matky autorky vidí jako prvopečovatele, který plní hlavně emocionální funkci, otec oproti matce dítěti dodává větší prostor pro experimentování, tvořivost a podporuje jeho sebedůvěru a posiluje odolnost dítěte.

Pro rodinu jsou charakteristické určité znaky, které Z. Matějček (1992) vyjmenovává následovně:

- Trvalost a hloubka citových vztahů: v těchto vztazích se svými vychovateli dítě naplňuje svou potřebu životní jistoty. Citová angažovanost všech rodinných příslušníků je základem, který se v průběhu života může přetvářet, což neznamena jeho vymizení.
- Společná budoucnost: tato společná časová dimenze je významná jak pro dítě, tak pro rodiče.
- Společenství prostoru, času a prožitků: společné sdílení času a prostoru s sebou přináší mnoho významných aspektů, mezi nimiž se jeví důležitým především sociální učení, během kterého dítě přejímá vzorce postojů, hodnot a chování.
- Výchovná interakce: v rodině se uplatňuje interakční model výchovy předpokládající aktivitu obou stran výchovného procesu, který společně utváří.
- Soužití a sdílení: je naplněno osobním vztahem a citovou angažovaností jedince.

Z výčtu těchto jednotlivých znaků je patrná propojenost či prostupnost, v rámci jejich správného fungování. Dále je zde úzká souvislost s potřebami jedince.

Pokud se zúží zaměření na homoparentální rodinu a možnost naplnění základních potřeb dítěte v jejím prostředí, je na místě nejdříve charakterizovat rodičovské role, předně jejich dysfunkce, jelikož optimální rodinné soužití mohou naplňovat ti jedinci, kteří optimálně plní své rodičovské role a naplňují tak požadavky, které na ně daná kultura klade.

Z. Matějček uvádí mezi dysfunkce:

- Psychopatologie jednoho nebo obou rodičů (psychózy, deprese, alkoholismus...).
- Zvláštní vývoj osobnosti způsobený vnějšími vlivy (psychická deprivace, zanedbanost...).
- Zvláštní životní zaměření (život v krajnostech – příslušníci sekt a jiných společenství, kteří jsou vázáni na zvláštní rituály a pravidla).
- Zvláštní zaměstnání, jež vzdaluje děti rodičům (nejdříve časově, což může později způsobit i vnitřní odcizení).
- Velmi nízký věk rodičů (nezkušené a nezralé jedinci).

Je možné se domnívat, že pokud rodiče plní své rodičovské role žádoucím způsobem a zároveň tato rodina naplňuje výše zmiňovaná kritéria správného rodinného fungování, mohou být potřeby dítěte v takovémto rodinném prostředí naplněny. A to, jestli tuto rodinu tvoří homosexuální či heterosexuální pár, lze považovat za vedlejší činitel. Dané tvrzení je možné vyvodit na základě toho, jelikož není uváděna spojitost mezi naplněním základních potřeb dítěte a sexuální orientací rodiče nebo jeho pohlavím. Sexuální orientace rodiče nepředstavuje problém v jeho kontaktu a vztahu s dítětem. Potencionální zdroje problému však mohou ústít hned z několika oblastí.

První může být uvedena v souvislosti s mužskými a ženskými rolemi a vzory pro identifikaci dítěte se svým pohlavím. Jak bylo zmíněno výše, oba rodiče mají své specifické místo v rodině, které je spojeno s určitými rolemi a požadavky na ně kladenými. Obě tyto role jsou považovány pro dítě za velmi důležité. Na druhou stranu nejsou v této souvislosti uváděny překážky v možnosti plnění otcovské rodičovské role ženou, která by ji mohla v určitých případech suplovat. Jak uvádí O. Matoušek „Společnosti, které nešly cestou civilizačního pokroku (...), si mohly dovolit větší variabilitu v rozdělení společenských rolí mezi muže a ženy než společnosti „horké“, tj. ty, které mají dějiny.“ (Matoušek, 1993, s. 30). Dalším faktem je, že dítě z homoparentální rodiny není izolované pouze ve styku s dospělými

jednoho pohlaví. Nicméně na problém je třeba nahlížet z více úhlů pohledu a není vhodné řešení, že mužské a ženské role jsou zastupitelné opačným pohlavím, jelikož se nacházíme v situaci, kdy naše společnost a kultura funguje na základě zavedených hranic a pravidel.

Nicméně za nejzásadnější pro toto téma lze považovat postoje lidí a všeobecné myšlení, naladění veřejnosti, které je ovlivněno mnoha faktory. Za jeden z nejvýznamnějších z těchto faktorů je možné uvést kulturu společnosti, která je ovlivněna historií a v návaznosti na příspěvky M. Meadové lze pochopit, že je také významným činitelem pro utváření schémat a pravidel fungování dané společnosti. Jak uvádí O. Matoušek: „Každá společnost předepisuje svým členům jistý étos týkající se zakládání a vedení rodiny. Lidé si ho nemusí uvědomovat, ale řídí se jím.“ (Matoušek, 1993, s. 35). Tyto vzorce fungování mají své silné kořeny a vytvářejí základ a stabilitu pro společnost. Je tedy pochopitelné, že je společnost velmi citlivá na jejich možné změny či transformaci, které se nemohou dít převratně v krátkém časovém úseku.

Pokud tedy bude zvažována možnost socializace dítěte v homoparentální rodině, asi bude spojována s nějakým vytvořeným základem, se kterým bude tato možnost komparována a porovnávána. Je evidentní, že tímto základem bude vzorec klasické rodiny, kterou tvoří heterosexuální pár a jejich děti. Bude se zřejmě vycházet z optima tohoto prostředí, které by mělo být minimálním základem pro to, aby se mohlo dítě harmonicky vyvíjet. Z toho lze usoudit, že je jen otázkou času, kdy na základě dlouhodobějších vědeckých poznatků a větší společenské otevřenosti pro toto téma, bude akceptován i vzorec rodiny, kterou tvoří homosexuální pár s jejich dětmi.

3 Předsudky ve společnosti

V této kapitole bude věnována pozornost tématu předsudků ve společnosti, které mají zásadní vliv na postoje a myšlení lidí. Kapitola je do této práce zařazena proto, protože je v současné době téma předsudků v souvislosti s tematikou homoparentálních rodin aktuální.

3.1 Postoje

Předsudky spadají do kategorie postojů, které M. Nakonečný definuje následovně: „ (...) postoj vyjadřuje vztah k nějaké hodnotě, způsob nějakého hodnocení; vyjadřují-li nějaký postoj k určitému objektu, jímž může být cokoli, tento objekt hodnotím.“ (Nakonečný, 2009, s. 239). Postoje, vyjadřující náš hodnotící vztah, jsou z části vrozené a většina získané během našeho života (Výrost a Slaměník, 2008). Skládají ze tří složek, které představují tyto komponenty (Nakonečný, 2009):

1. kognitivní (zahrnuje poznatky subjektu o objektu postoje),
2. emotivní (sem patří emoce, které objekt vyvolává u subjektu),
3. konativní (snaha subjektu chovat se určitým způsobem vůči objektu).

Emotivní komponenta má vliv na sílu postoje, který se odvíjí od významu, který subjekt objektu přičítá – může jít tedy o pozitivní či negativní postoje. Funkce postojů vymezuje J. Výrost, v odkazu na další autory, tyto (Výrost a Slaměník, 2008, str. 127):

1. funkce poznávací – postoje organizují zkušenosti;
2. funkce instrumentální – maximalizace zisků a minimalizace ztrát;
3. funkce výrazu hodnot – postoje jako nástroje, kterými člověk vyjadřuje, že je nositelem jistých hodnot;
4. funkce sociální adjustace – postoje zprostředkovávají vztahy člověka k jiným lidem;
5. funkce sebeobranná – postoje udržují stabilitu sebeobrazu člověka, čímž se stávají prevencí proti hrozbám z prostředí (snadnější zvládnutí konfliktů a náročných situací).

Proces utváření postojů je spojen s hodnotovou orientací, která se vytváří již od raného věku v průběhu primární socializace dítěte (Nakonečný, 2009). Postupně se člověk učí oceňovat, co je dobré a co špatné ve dvou rovinách. První představuje společensko-normativní rovina (kterou představuje kultura a sociální prostředí) a tou druhou je rovina subjektivní (hledisko subjektivní zkušenosti). „Pojetí dobrého a špatného je především funkcí emocionální zkušenosti, neboť v podstatě odpovídá základním činitelům učení, odměnám a

trestům.“ (Nakonečný, 2009, s. 259). Dále autor zmiňuje vztah faktů a postojů jedince v souvislosti se změnami postojů. Zde zdůrazňuje, že rozhodujícím faktorem nejsou fakta sama o sobě, nýbrž vztah jedince k těmto faktům – kontext, způsob prezentace a důvěryhodnost jejich zdroje. Při změně postoje dochází nejdříve ke změně informací o objektu a následně i emocionálnímu vztahu k němu, „(...) takže kognitivní a emocionální změny jdou přinejmenším ruku v ruce, paralelně.“ (Nakonečný, 2009, s. 275).

3.2 Předsudky

Předsudek sám o sobě se vyznačuje dvěma následujícími znaky (Nakonečný, 2009):

- je to postoj, se silným emočním akcentem;
- je velmi odolný vůči změnám.

Jiný náhled na definiční znaky předsudků nabízí K. Hnilica (2010, s. 100):

- jde o postoj k sociální kategorii;
- je pokládán za příčinu diskriminace;
- má negativní valenci, tj. je negativním postojem k sociální kategorii.

Autor zde zdůrazňuje, na rozdíl od jiných (Allport, 2004; Nakonečný, 2009), negativní konotaci předsudku. Uvádí, že v případě kladné či ambivalentní valence postoje není jasné specifikum předsudku oproti postoji ke kategorii. M. Nakonečný přibližuje, že předsudky mohou souviset s atribucemi, které mohou být jak negativní, tak i pozitivní (jako příklad uvádí atribučování žáků učiteli, kdy pro příklad kladné atribuce uvádí vztah inteligentní = pilný žák) (Nakonečný, 2009).

Významový obsah pojmu předsudek prošel podle G. W. Allporta (2004) třemi vývojovými fázemi: první fáze, charakteristická pro období starověku, je spojována s úsudkem, jehož základ tvoří dřívější rozhodnutí a zkušenosti. V další fázi byl spojován s předčasným úsudkem, který vznikl před prozkoumáním a zvážením faktů. Nakonec v poslední fázi, která je charakteristická pro současnost, dostal tento předčasný a nepodložený úsudek kladný či záporný emocionální náboj.

Předsudky jsou jakési generalizované soudy, jejichž cílem může být téměř kdokoli a cokoli. Gordon W. Allport uvádí, že „Etnický předsudek je antipatie, která vychází z chybné a strnulé generalizace. Tuto antipatii lze pocítovat nebo vyjádřit. Může být namířena proti skupině jako celku, anebo proti jedinci, protože je příslušníkem této skupiny.“ (Allport, 2004, s. 41).

Ke vzniku předsudku: „Sherifovi (...) říkají: Faktory, které jedince vedou k tomu, aby si

vytvářel předsudečné postoje, obvykle nepůsobí postupně. Vznik předsudků funkčně souvisí spíše s tím, jak se jedinec stává příslušníkem skupiny – jak přijímá skupinu a přejímá její hodnoty (normy) jako hlavní záchytné body pro to, jak se řídit zkušeností a usměrňovat své chování.“ (Allport, 2004, s. 71). Vznik předsudku nelze zužovat pouze na rovinu dynamiky a struktury osobnosti, jelikož ta je současně ovlivněna působením situačních, historických a kulturních faktorů, přičemž nejsilnější úlohu mají sociokulturní normy. Nicméně se ukazuje, že předsudečnost má své místo ve struktuře osobnosti.

V souvislosti s předsudkem bývá uváděno, že je morálním hodnocením, kterým je danou kulturou poměřováno jednání, které tak může být kulturou označeno za neschvalovaný postoj (Allport, 2004). Mimo to, slouží také jednotlivci a skupině pro společné vyhranění se od ostatních. Pro všechny je snazší být ve skupině svých lidí, ve které nalézáme oporu a uvolnění. Jelikož má každá skupina tendenci posilovat soudržnost a pouta svých členů, stává se tak na základě budování etnocentrismu a snižování významu ostatních skupin (Allport, 2004). Na základě tohoto tlaku skupiny vzniká jev zvaný konformita, který může nabývat různé intenzity u jedince, přičemž mu může být věnována mimovolní či jen povrchní pozornost. A nejsnazší cesta ke konformitě vede právě přes předsudky, jejichž osvojení se může jevit neškodným. U dítěte je potřeba konformity možná ještě intenzivnější, jelikož chce být svým okolím přijímáno. V souvislosti s výchovou dítěte v rodině bylo zmíněno, že v rámci socializace jsou dítěti rodinou vštěpovány základní kulturní vzorce, které jsou však samotnými rodiči interpretovány, takže v důsledku jsou dítěti předány v takové verzi, kterou si vytvořili jeho rodiče. Dítě se s předsudky nerodí, tudíž přebírá jejich hotové verze, které nemá možnost racionalizovat či opodstatňovat. Jedinec předsudky převezme bez zvláštního funkčního významu a postupně si je osvojuje během naplňování svých potřeb. Autor dále spojuje určitou podobu výchovy (odmítavá, nedůsledná) s větší pravděpodobností vzniku předsudků u dětí takto vychovávaných: „(...) větší pravděpodobnost výskytu předsudků je u dětí vychovávaných matkami, které tvrdě vyžadují poslušnost, dusí dětská hnutí mysli a tvrdě vyžadují kázeň.“ (Allport, 2004, s. 320).

3.3 Projevy předsudků a jejich základ v kategorizaci

„Pravda je, že každý odmítavý postoj má sklon projevit se někde nějakou akcí. (...) Čím intenzivnější je postoj, tím větší je pravděpodobnost, že vyústí v rázný nepřátelský čin.“ (Allport, 2004, s. 46). Tyto akce jsou pak G. W. Allportem rozděleny na pětistupňové škále od nejmínějších po nejradikálnější:

- Osočování – nejčastější projevování u lidí s předsudky, kdy o svém vyhranění

otevřeně hovoří.

- Vyhybání se – v pozadí stojí silnější předsudek, který vede k vyhybání se i za cenu nesnázi či obětování něčeho svého.
- Diskriminace – zde již dochází k aktivnímu negativnímu rozlišování, kdy se cíleně omezuje jedinec či skupina, proti kterým je předsudek namířen, segregace pak představuje institucionalizovanou formu toho stupně předsudku.
- Fyzické napadání – souvisí s násilnými činy, v jejichž pozadí jsou často vystupňované emoce.
- Vyhlazování – nejvyšší a nejráznější projev předsudku, doprovázen násilím, může mít podobu lynčování, pogromů, masakrů atd...

Tato škála nepředstavuje pět jednotlivých možností projevů předsudku. Je to škála, na níž bychom mohli umístit nespočet jednotlivých činů, které by svým charakterem spadaly na různé stupně této škály. Ačkoliv drtivá většina činů s předsudečným původem nepřekročí hranici vyhybání se či diskriminace, stále jsou to činy, které umožňují přechod na vyšší stupně této škály a stávají se velkou hrozbou.

Proces kategorizace má pět charakteristických znaků, které G. W. Allport vyjmenovává následovně (Allport, 2004, s. 51):

1. Formuje velká seskupení informací, jimiž se řídíme při každodenních odhadech situace. Naše zkušenosti mají tendenci se formovat do seskupení (kategorií, pojmů). Podle těchto zkušeností se pak řídíme a na jejich základě jednáme, jelikož bychom nevládli čelit pokaždé nově nepřehlednému množství situací, do kterých se dostáváme každý den. Pokud se setkáváme s novou zkušeností, zpravidla ji zrevidujeme a zasadíme do vytvořených kategorií.
2. Kategorizace se přizpůsobuje seskupení. Člověk obvykle vyhledává nejsnazší řešení problému a k tomu mu slouží kategorie, které mu nabízejí cestu k předem danému řešení.
3. Kategorie nám umožňuje rychle identifikovat příbuzný objekt. Jejich smysl tkví v usnadnění vnímání a rozeznávání jevů okolo nás a naší reakci (chování) na ně. Tedy přizpůsobovat se co nejrychleji, bez problémů a odpovídajícím způsobem.
4. Kategorie dává všemu, co do ní spadá, jistou příchuť, která pak vyvolává stejné představy a stejné emoce. Ryze rozumové kategorie nazýváme pojmy (např.: strom). A mnoho pojmů je schopno v nás vyvolat kromě jejich významů také specifické pocity, s nimi spojené.

5. Kategorie mohou být více či méně racionální. Racionální kategorie se rozšiřuje a krystalizuje s přibývajícím zkušeností⁴. Iracionální kategorie se však vytváří stejně snadno, v některých případech dokonce snadněji, než kategorie racionální, za čímž často stojí silnější emocionální pocity. Iracionální kategorie vznikají často díky neznalosti faktů, na základě informací z druhé ruky nebo mohou, v horším případě, fakta záměrně přehlížet.

Proces kategorizace může být usnadněn, pokud je objekt jasně zjevný a identifikovatelný⁵. Jak již bylo nastíněno, abychom mohli žít ve světě, plném komplikovaných a složitých situací a věcí, jež nás obklopují, musíme si je zjednodušit pro své každodenní fungování. Zároveň však také platí, že neustále pátráme po kauzalitě věcí a jejich vysvětlení. Myšlení v kategoriích je přirozeně nevyhnutelná tendence lidské mysli, která dává našemu životu smysl, který se jeví jako základní lidskou potřebou (Matějček, 1992). Kategorie mají tendenci přizpůsobovat vše své jednotné struktuře a zároveň odolávat jejím změnám (Allport, 2004). Zároveň nám pomáhají identifikovat nové předměty či osoby a nabízejí nám předlohy jejich možného chování, na základě kterého my reagujeme. Nejčastěji vzniklými jsou kategorie dvouhodnotové, které se vyznačují černobílým vnímáním, kdy buď je všechno spadající do této kategorie dobré, nebo naopak špatné. Tento typ kategorií bývá společně se stabilními, nediferencovanými kategoriemi základem předsudečné povahy.

„Nejdůležitějšími kategoriemi, které člověk má, je jeho soustava hodnot. Žije svými hodnotami a pro své hodnoty. Jen zřídka o nich přemýšlí a zvažuje je; spíše je cítí, hlásí se k nim a brání je.“ (Allport, 2004, s. 56). Zde je vhodné připomenout, že hodnoty se formují již od raného dětství v rodině (Průcha a kol., 2013; Výrost a Slaměník, 2008). Osobně považuji za významný tento Allportův výrok: „Člověk musí napřed nadhodnotit věci, které miluje, aby mohl podhodnotit jejich opak. Hradby stavíme v první řadě proto, abychom chránili to, co máme v lásce. (...) Malé dítě nemůže být bez vztahu závislosti na osobě, které o něj pečuje. (...) Malé děti musí mít rodinu a okruh přátel, pak teprve dokážou rozpoznat „cizí skupiny“, které je ohrožují.“ (Allport, 2004, s. 56). Tím, že si dítě uvědomuje svou příslušnost a sounáležitost s těmi lidmi, kteří je vychovávají a starají se o něj, očekává se, že od nich převezme i jejich předsudky. Jestliže bude cílem dosáhnout změny v myšlení u dětí (například v otázce tolerance), musí být s touto změnou v souladu nejdříve rodina a okolí dítěte, jelikož názory jedinců mění skupinová norma, které se jedinci přizpůsobují. Tato konformita pak vychází z individuálního poznání, způsobu života a individuálních potřeb jedince. Jako jedny

⁴ Například vědecké zákony.

⁵ Takto například uniforma označuje policistu.

z nejčastějších zdrojů předsudků vidí W. G. Allport (2004) potřeby a zvyky jedince, které do větší míry určuje jeho příslušnost k dané společenské skupině, která se jeví velmi důležitou pro přežití jedince. A jelikož tato příslušnost a zvyky tvoří něco důvěrně známého, jsme vždy velmi obezřetní, při jejich ohrožení či narušení.

U tématu předsudků je možné se setkat s dalším pojmem, a tím je stereotyp: „stereotyp je příliš silné přesvědčení spojené s nějakou kategorií. Jeho funkce spočívá v tom, že má ospravedlnit (racionálně vysvětlit) naše chování a postoj vůči této kategorii.“ (Allport, 2004, s. 215). M. Nekonečný (2009) rozděluje dva druhy stereotypů. Autostereotypy představují komplexní obraz o své skupině a příslušnících do ní spadajících a heterostereotypy pak obraz o těch ostatních, přičemž tyto obrazy si jedinec nevytváří sám, ale přebírá je díky příslušnosti k určité skupině. „Stereotyp funguje jednak jako nástroj, který má poskytnout ospravedlnění našemu kategorickému přijímání (či odmítání) nějaké skupiny, jednak jako nástroj na třídění či výběr, aby se nám vnímání a uvažování příliš nekomplikovalo.“ (Allport, 2004, s. 216).

W. G. Allport (2004) dále uvádí deset podmínek, které charakterizují místa s více lidmi s předsudky, neboli deset sociokulturních zákonitostí předsudku:

- Různorodost společenské skupiny – partikulární postoj člověka: nelze přijmout za své všechny zájmy, vlastní příslušnost se střetává s jinými zájmy.
- Místa, kde je umožněn vertikální pohyb – homogenní společnost se strnulým kastovním systémem nebude odlišnost vnímána jako ohrožující na rozdíl od společnosti, kde si jsou všichni rovni a tak je cesta ve společnosti nahoru stejně možná, jako cesta dolů.
- Prudká sociální změna – s prudkou sociální změnou je spojena větší pravděpodobnost předsudečnosti, která se umocňuje v dobách neklidu, katastrof apod.
- Neinformovanost, místa s komunikačními bariérami – větší informovanost o druhých zvyšuje pravděpodobnost menší antipatie vůči těmto lidem.
- Velká nebo rozrůstající se menšinová skupina – „Tendence vytvářet jakousi subspolečnost, soustřeďovat se do obytných čtvrtí a v určitých zaměstnáních značně rozmnožuje překážky v komunikaci mezi menšinovými a většinovými skupinami. To udržuje při životě neinformovanost, která – jak jsme viděli – sama o sobě vyvolává předsudky.“ (Allport, 2004, s. 253).
- Existence reálného konfliktu či přímé soutěže – zde je velmi těžké odlišit reálný konflikt od předsudku, který se na něj často „nabalí“.
- Využívání (rádoby) podporující zájmy komunity – lidé, kteří chtějí nejvíce zbohatnout (z využívatelů), potřebují pro své zájmy šířit předsudky. Tak se mohou

více těšit ekonomickému zisku a často i společenskému obdivu.

- Zvyky usměrňující agresi, které nahrávají slepému fanatismu – zde autor apeluje na důslednější psychologickou analýzu agrese, neboť bez opodstatněných faktů pracujeme s teorií, že určité množství agrese je v každém člověku.
- Tradiční ospravedlňování etnocentrismu – skupina má tendenci stimulovat identifikaci jedince se skupinou, k čemuž využívá například vyzdvihováním národních hrdinů nebo se vždy najde jiná oblast, ve které má určitá skupina svou „doménu“. Tyto aktivity podporují vznik etnocentrismu, který je však po kritice zevnějšku naopak ještě více mezi lidmi utužen.
- Nepřízeň kulturního pluralismu či asimilace ve skupině – se děje ve skupině se silně zakořeněnými predsudky. V této souvislosti autor říká: „Evoluce společnosti probíhá jen zvolna. S minimem třenic proběhne tehdy, pokud k ní zaujmeme nenucený, tolerantní postoj.“ (Allport, 2004, s. 264).

A právě poslední věta může být považována za klíčovou pro oblast jakýchkoli predsudků ve společnosti. Je možné se domnívat, že za nějaký čas budeme schopni uvažovat o více pluralitních formách rodinného uspořádání, které budeme zároveň považovat za vhodné prostředí, pro řádnou a zdravou výchovu dětí.

Na konci této kapitoly bude pozornost obrácena opět k otázce tolerance a k tomu, jak nahlíží G. W. Allport (2004) na tolerantního člověka. U dítěte vidí důležitý základ v harmonickém rodinném zázemí, ve kterém je dítě pozitivně přijímáno a milováno. Pokud je trestáno, tak přiměřeně a odůvodněně, jelikož nevypočitatelnost a krutost trestů v dítěti budí orientaci na ohrožení, což se v dospělosti může projevit celkovou orientací člověka na skupinový predsudek. Důležitý je také vztah s rodiči a postoj vůči nim, kdy je zdravě přijímá takové, jací jsou a nebojí se jejich autority. Tak je tedy formulováno východisko, že rodinná výchova hraje velkou roli v otázce tolerance, přičemž autor neopomíjí ani vrozené predispozice k tomuto postoji. Tato myšlenka se ukazuje důležitou zřejmě nejen v otázce tolerance, ale dává jakýsi zdravý základní pohled na důležitost rodinného zázemí a zvláště pak na kvalitu tohoto prostředí. To se jeví jako nezbytné pro to, aby se dítě v ní vychovávané stalo zdravou osobností a člověkem, který zaujímá své svébytné místo ve společnosti.

II. Empirická část

1 Výzkumná sonda

Metodologie výzkumné sondy

Cílem výzkumné sondy je zjištění názorů u odborníků z jednotlivých oblastí k tématu výchovy dětí v homoparentálních rodinách.

Hlavní výzkumná otázka zní: Jaké názory ze strany představitelů daných oborů se vztahují k tématu výchovy dětí homoparentálními rodinami?

Dílčí otázky přibližují, do jaké míry se zástupci jednotlivých oblastí touto tematikou zabývají. Zda vidí nějaká úskalí ve výchově dítěte v homoparentální rodině a jestli se domnívají, že je zde potřeba nových kompetencí u učitele.

Ke zpracování výzkumné sondy jsem zvolila metodu strukturovaného rozhovoru, pro který jsem si připravila čtyři otázky:

1. Do jaké míry se sociologie/sexuologie/psychologové/rodinní terapeuti/ ředitelé základních škol zabývá/zabývají fenoménem dětí vyrůstajících v homoparentálních rodinách?
2. Domníváte se, že dokáže dát homoparentální rodina dítěti to, co potřebuje?
3. Jsou nějaké zásadní překážky pro výchovu dítěte v homoparentální rodině?
4. Domníváte se, že edukace dětí z homoparentálních rodin vyžaduje nové kompetence učitelů?

Respondenty jsem záměrně vybírala z řad odborníků z jednotlivých oblastí, kteří mohou mít pro svá tvrzení odborné podklady. Oblasti jsou cíleně určeny tak, aby měly souvislost s tématem homoparentálního rodičovství. Byli osloveni zástupci z oblastí: sexuologie, sociologie, psychologie, ředitelka ZŠ, rodinná terapeutka. Jednotliví odborníci byli mnou vybráni a dotázáni nebo mnou osloveni na základě doporučení vedoucího práce. Za oblast sexuologie jsem oslovila Prof. PhDr. Petra Weisse, PhD. (dále jen P. W.), za sociologii Prof. PhDr. Martina Potůčka, CSc. MSc. (dále jen M. P.), za psychologii Doc. Mgr. Pavlínu Janošovou, Ph.D. (dále jen P. J.), ředitelku ZŠ Vodičkova Mgr. Dagmar Zelenou (dále jen D. Z.) a rodinnou terapeutku PhDr. Ludmilu Trapkovou (dále jen L. T.).

Rozhovory probíhaly na místech, které si určili respondenti. Všechny byly se souhlasem respondentů nahrávány na počítač.

Závěry výzkumné sondy

U první otázky v rozhovoru jsem zjišťovala zájem respondenta o dané téma, nebo spíše

vhled do problematiky homoparentálního rodičovství.

K. Š.: Do jaké míry se sexuologie zabývá fenoménem dětí vyrůstajících v homoparentálních rodinách?

P. W.: „V České republice se nezabývá, to se zabývají spíše sociologové, ale ve světě samozřejmě ty základní výzkumy provedly sexuologové, především Richard Green, který vedl longitudinální, tzn. dlouhodobé výzkumy už od 70. let.“

Z odpovědi vyplynulo, že v českém prostředí se otázkou homoparentálního rodičovství zabývají spíše sociologové než sexuologové.

K. Š.: Do jaké míry se ředitelé základních škol zabývají fenoménem dětí vyrůstajících v homoparentálních rodinách?

D. Z.: „Já si myslím, že ředitelé škol se tímto až tak moc nezabývají. Je to poměrně nová záležitost, nicméně samozřejmě je to věc, která je otázkou asi i určitých předsudků a je to záležitost, která je skutečně až tedy fenoménem troufám si říct až 21. století nebo přelomu 20. a 21. století. Myslím si, že ani ve školách se příliš tento typ rodin neobjevuje, nebo alespoň já co vím třeba zde na Praze 1, na naší škole tedy nikdo, na naší škole žádný takovýto typ rodiny není a nevím ani od kolegů ředitelů tady z Prahy 1 že by byl a pokud ano, tak to ale zase na druhé straně asi zase není žádný velký problém. Rozhodně to není něco, o čem by se muselo diskutovat a mluvit a řekla bych že i podle toho co mám informace, třeba si čtu různé věci týkající se například šikany atd... tak jsem se nesetkala s tím, že by jako hlavním důvodem by byl právě původ homoparentální rodiny.“

U respondentky nebyla z pozice ředitelky ZŠ zaznamenána větší pozornost o dotázanou tematiku. V odpovědi byla zahrnuta negace jevu šikany dítěte v důsledku jeho původu z homoparentální rodiny.

K.Š.: Do jaké míry se psychologové zabývají fenoménem dětí vyrůstajících v homoparentálních rodinách?

P. J.: „Já myslím, že začnu trochu šířeji, ve skutečnosti, Česká republika je maličká a skupina psychologů, byť je tedy čím dál větší, tak je stejně maličká a existuje strašně moc zásadních témat, který nikdo nedělá, protože ty lidi dělají vždycky jenom jednu věc, někdy třeba dva týmy paralelně a samozřejmě existuje strašná spousta problémů, který prostě nikdo moc nezpracovává nebo se jimi nezabývá, nebo jenom třeba do nějaké míry. Takže témata, který se týkají menšin, pokud ty menšiny zrovna tu společnost nebolí, takže ty homoparentální rodiče, oni v podstatě společensky fungují bezvadně a nedělají nikde žádné

problémy, takže to je přesně ten případ kdy to vlastně není úplně zachyceno tak, jak by ta pozornost tomu věnována měla, mohla a určitě v těch větších státech, kde ta komunita psychologů je větší, tak bude určitě nějaká podkomunita, která to prostě opravdu zpracovává daleko systematictěji než u nás a u nás ještě bych řekla že tím, že my jsme společnost daleko otevřenější z hlediska homosexuality a vůbec sexuálních menšin ve srovnání s Balkánem, ve srovnání s katolickými západními zeměmi, ve srovnání s východními zeměmi, kde prostě opravdu ta religiozita je větší, tak u nás zřejmě nepřímou úměrou je zase vyšší ta otevřenost k tomu, takže ještě poměrně na tu bídu sem tam někdo prostě se tím zabývá, ale samozřejmě to téma si vyžaduje víc, žejo. Různí lidi fejkují různý téma ze kterýho jde nejvíc, někdy v tom hraje roli i třeba byznys, že se na to daj dostat slušný prachy, bohužel i tohle v tý vědě existuje. Ale třeba vím, vlastně první takovou publikaci, kterou jsem zachytila, byla Lesbické rodičovství od Jarmily Talandové. ... Maličko jsem do toho zabrousila já, ale opravdu jenom teoreticky, nikdy jsem nedělala výzkum přímo zaměřený. ... Je otázkou vlastně kolika procent, nebo vůbec kolika jedinců se to týká. 4% lidí v populaci v naší, ne všichni projdou úplně coming-outem, že prostě si to uvědoměj, ještě možná pořád třeba na religiózní Moravě někde na vesnici to třeba úplně nedoběhne celý. Ne všichni homosexuální lidi najdou protějšek, se kterým jim je dobře aby zakotvili v partnerství a ne všichni dojdou k tomu, že do tohohle šli. Samozřejmě kdyby se tím někdo zabýval, trošku to posílil, podpořil tak těch skupin, těch dvojic bude víc a bude víc i těch klientů nebo žadatelů o to téma. Protože se domnívám, že je to skupinečka relativně malá a myslím si, že potom musíme jít víc do té světové literatury.“

Z odpovědi lze zaznamenat fakt, že psychologové v České republice téma homoparentálních rodin reflektují a zkoumají zatím velmi málo a sama respondentka odkazuje na zahraniční výzkumy a publikace.

K. Š.: Do jaké míry se sociologie zabývá fenoménem dětí vyrůstajících v homoparentálních rodinách?

M. P.: „Tak kupodivu zabývá a mohl bych to personifikovat, poněvadž jeden z mých kolegů pan Sloboda ze sociologického ústavu je docela aktivní v té aktivitě Proud, která má samozřejmě širší záběr. Ale jako jedno z těch témat je právě toto.“

Odpověď potvrzuje zájem sociologie o dané téma, respondent odkazuje přímo na jednoho z kolegů ze sociologického ústavu.

K. Š.: Do jaké míry se rodinní terapeuti zabývají fenoménem dětí vyrůstajících v

homoparentálních rodinách?

L. T.: „My se těmi rodinami musíme zabývat, protože k nám přicházejí a čím dál častěji. Jsou v rodinách dvojí, trojí děti a taky dvojí, trojí rodiče. To, že jsou oba homoparentální, to neznámá, že jsou jednopohlavní, obvykle je tam další přítel matky nebo partner matky, nebo partnerka otce atd... Čili ty podoby těch rodin jsou hodně rozmanité, ale já se nemůžu přidat k hlasům, že je jedno, jestli je ta rodina takzvaně homoparentální nebo ne. Taky by se muselo definovat, co tím myslíte, protože rozhodně nemůžeme podepsat to, jestli dítě je vychováno jenom matkou nebo jenom otcem. To neznámá, že takový dítě nemůže vyrůst, ale nemůže vyrůst docela slušně, ale to je potřeba hodnotit nebo dívat se na to jednotlivě v konkrétních případech. Ale jinak jsme přesvědčeni, že každé dítě má v hlavě nebo v mysli vrozeně instinktivně má dvě místa. Jedno je to mateřský, který chrání a jedno je to otcovský, který víc vyžaduje a víc trénuje. A to neznámá, že ta místa musí být obsazena jen vlastními rodiči, tam v tom místě mateřským může být částečně i otec nebo učitelka nebo nějaká teta, nebo když jsou děti v dětských domovech, tak tam je taky to místo obsažené. To dítě, který je stenický tak si z toho okolí vytáhne ty postavy, který potřebuje, ale taky není pravda, že by to bylo úplně jedno, kým to místo je zaplněný.“

-přerušeno rozhovoru/telefonát-

K. Š.: Možná jen upřesním, že pod homoparentální rodiny řadím gay, lesbické, případně transsexuální páry.

L. T.: „Pro mě to není zvláštní oblast. Gay nebo lesbická, prostě to, co je slyšet ve sdělovacích prostředcích, tak v naprosté většině sleduje zájem těch dospělých. A já jako rodinná terapeutka se nemůžu postavit na místo jenom jedněch, ale v rodinné terapii platí takový pravidlo stranění všem, nebo neutralita, já mám radši ten termín stranění všem a v rodině je dítě to nejslabší, takže já potřebuju se postavit na místo toho dítěte a tak jak jsem říkala, to dítě potřebuje obě ty figury, jak tu mateřskou tak tu otcovskou. A tak co jsem říkala tak v těch místech je opravdu ideální, když je ten vlastní biologický fungující rodič, to je to, co je ideální. Samozřejmě co nás nezabije to nás posílí, takže vrozeně stenický děti jako jsou dobře, ale mají ten vývoj mnohem komplikovanější, složitější. Nemyslím si ani, že by bylo úplně stejný, že by bylo ekvivalentní, když v tom mateřském místě je muž nebo žena. Když v tom otcovským místě je muž nebo žena. Samozřejmě když pár dobře funguje, tak jsou zastupitelní, ale situačně, ne dlouhodobě, napořád. Takže mně je trochu jedno, jestli je to homosexuální nebo heterosexuální pár. Z hlediska dítěte není jedno, jestli jsou tam dvě maminky nebo dva tatínkové, ať už je to homo nebo hetero rodič. I u těch heterosexuálních párů přicházejí s dětma s bolestma břicha, s bolestma hlavičky, kde s čím a někdy to tak můžu

vidět, že tam není tatínek vedle maminky a chybí tam někdo, kdo by taky něco vyžadoval a měl ten originál mužskej jazyk v tom nejširším slova smyslu. To znamená, že i ukotvenej, dokonce až v instinktech, protože malé dítě nebo čím je dítě menší, tak vždycky je pro něj maminka přijatelnější a lehčí než tatínek. A to, že tatínek je těžší, tak je hrozně důležitý pro jeho vývoj, protože ten tatínek ho utužuje, usměrňuje, vyžaduje něco – mluvím o tatínkovi ne o konkrétním tatínkovi, ale o té kůře otcovské a to ženská prostě ty instinkty nemůže mít, může matka vyrobit nějakého svého anima. Když teď s Vámi mluvím, tak mluvím poměrně rázně, takže i teď s Vámi mluvím trochu mužsky. Kdybych se s Vámi bavila žensky, tak bych jinak švitořila, ale vy pospícháte, já pospíchám, jsme vystavěni času chronos, což je navýsost kvalita mužská. Takže dítě potřebuje obě tyto kvality a když byste jednu škrtnla, tak je to asi tak, jako když byste škrtnla jeden z pólů. Když vyškrtnete buď plus nebo minus kód, tak Vám nepoteče žádná elektřina. Ta životní síla je k růstu toho dítěte, proudu životní síly potřeba obou těchto dvou a napětí mezi nimi. Samozřejmě že homosexuální pár – tam to dítě si to samo nějak vypolarizuje. Já jsem byla kdysi ve výcviku, tam byli dva muži a ta skupina si nepochybně ten pár vypolarizovala, kdo je tam spíš ten mateřskej a kdo spíš ten otcovskej v té skupině. Ale není to totéž, má to dítě ztížený. Takže takový ty řeči, že je lepší vychovávat dítě homosexuálním párem než aby bylo v dětském domově, no tak to asi je pravda. Ale není to lepší než aby bylo vychovávané heterosexuálním párem. Takže pokud nebude dostatek volnejch dětí, o které se může starat heterosexuální pár, tak bych tomu homosexuálnímu páru přednost nedávala, prostě z hlediska toho dítěte, i když těm lidem bych to přála. Taky mám tady v péči čas od času se stane, že přijdou s dítětem, kdy jeden z rodičů je homosexuální. Prostě se to tak stalo, teď myslím na jednoho, kde se normálně oženil, porodili dítě a zhruba ve dvou letech toho dítěte ten muž přišel na to – spíš si začal uvědomovat, že je homosexuální. Byl depresivní, málem ho to stálo život, jelikož uvažoval o sebevraždě. Nakonec to dobře dopadlo, ti dva se prostě rozvedli velmi slušně a dneska žije ten muž s nějakým partnerem a ta matka se znovu vdala. No ale přišli a tomu dítěti je asi čtrnáct let a má těžkou psychickou poruchu. A nepochybně tenhle fakt tam hraje velkou roli, přitom ti dospělí jsou všichni úžasní, oni jsou schopní sem všichni přijít a domlouvat se kolem té dcery. Ten muž byl, myslím, šťastný, že má dítě, protože kdyby od začátku se vnímal jako homosexuální člověk, tak by pravděpodobně neměl dítě. Takže těm dospělým bych to přála, ale já si myslím, že není pravda, že by dospělej člověk měl právo na dítě. To není pravda. Ale je pravda, že každé dítě má právo na oba rodiče. Takže nejsem moc vstřícná tomu, aby například bylo uzákoněno, že homosexuální pár má právo na dítě, to si myslím, že nemá. Samozřejmě, byla jsem na semináři, kde se probíral zákon o registrovaném partnerství, než byl ustanoven a tam

žádný problém nevidím. Ale něco jiného je partnerství a něco jiného je manželství.“

Respondentka uvedla, že pro dítě je důležitý jak mateřský, tak otcovský vzor. Zájem o téma tudíž projevila a potvrdila, neboť s ním přichází jako terapeutka do kontaktu. Částečně zde již byla zodpovězena druhá otázka, která zní: Domníváte se, že dokáže dát homoparentální rodina dítěti to, co potřebuje? Na tuto otázku lze v této odpovědi najít odpověď, že homoparentální rodina se o dítě může postarat, ale pro dítě je vhodnější heteroparentální rodina, kterým dává respondentka přednost.

Druhá otázka měla vést ke zjištění, jaký názor na homoparentalitu a jaké stanovisko k ní respondent zaujímá. Respondent měl zodpovědět, zda může být dítěti poskytnuto v tomto druhu rodinného uspořádání „to“ základní potřebné (zde závisí na respondentově individuálním názoru, co konkrétního považuje pro dítě za nejdůležitější).

K. Š.: Domníváte se, že dokáže dát homoparentální rodina dítěti to, co potřebuje?

P. W.: „Z uvedených výzkumů plyne několik základních zjištění. Za prvé, děti, které jsou vychovávány jednopohlavním rodičovským párem, ale nemusí to být pouze páry gayů a leseb, ale i páry transsexuální, kde dojde v průběhu rodičovství k přeměně jednoho z rodičů, tak děti vychovávané v těchto rodinách se od ostatních dětí neliší nijak v sexuální orientaci. Za druhé neliší se v sexuální identitě. Za třetí neliší se v míře neuroticismu a za čtvrté, neliší se postavením v dětském kolektivu. To znamená, že všechny argumenty proti možnosti výchovy jednopohlavním rodičovským párem jsou buď ideologické nebo emocionální. Nemají však základ ve vědeckých zjištěních.“

V odpovědi lze zaznamenat stanovisko respondenta, které je postaveno na výzkumných zjištěních. Ty vyvracejí nejčastější argumenty proti výchově dítěte v homoparentální rodině, jejichž původ respondent označuje za ideologický nebo emocionální.

K. Š.: Domníváte se, že dokáže dát homoparentální rodina dítěti to, co potřebuje?

D. Z.: „No, základní potřebné, to znamená třeba funkci rodiny materiální, funkci citovou, to bych řekla že ano. Na druhou stranu pořád jako takovým základním modelem společnosti a rodiny je muž a žena. A u těchto rodin se může stát, že se jeden z těch modelů schází. Ale když si vezmete rodiny, kde je muž žena tak stejně v současné době, nevím kolik procent rodin je rozvedených, takže v mnoha případech to dítě vyrůstá vlastně mezi samými ženami, když k tomu ještě připočteme školství, kde je také převážné procento žen, tak si myslím zase že takový rozdíl není. Já si umím představit že třeba bude žít dítě, vychováváno dvěma ženami a pokud ve svém okolí bude mít nějaký mužský vzor a ideál tak jako si

myslím, že to není nic, co by ho nějakým způsobem mohlo poškodit. Fakt je, že pořád ještě asi pro většinu lidí je to určitá nějaká nepřírozená situace nebo nepřírozený model rodiny, ale jako já si vůbec myslím, že v současné době se model rodiny proměňuje, takže asi si budeme muset k tomu teprve hledat cestu, jako jakým způsobem na to nahlížet.“

V odpovědi respondentky lze zaznamenat stanovisko, které zohledňuje další významné faktory, jako je vyšší rozvodovost a transformace rodiny v současné době. Když použijí respondentky slova, „umí si představit“ fungování rodiny s dvěma matkami, kterou však, dle jejího názoru, většina lidí vidí jako nepřírozenou.

K. Š.: Domníváte se, že dokáže dát homoparentální rodina dítěti to, co potřebuje?

P. J.: „To je také věc, kterou nelze zodpovědět ano nebo ne, protože si myslím, že hraje roli kontext, který vždy hraje roli. Mohla bych položit otázku, jestli běžná rodina dokáže dnes dát dítěti to, co potřebuje, který typ rodiny. V jakém kontextu ekonomickém, ale i morálním – to je téma, o kterém se už vůbec nemluví. Jestli zbohatlíci umí dát dítěti to samé. Já si pamatuju kdysi, ještě když vycházel časopis Promluv, což byl lesbický, tady byly rozhovory zaměřené sociologicko estetický bych řekla, protože tam byly básničky a různé povídky a takový pokusy literární tam vycházely hodně zaměřené na tuhle problematiku. Byl tam rozhovor s nějakým děťátkem, který mělo teda tatínka transsexuála, takže to už byla vlastně teta nebo si říkají křestním jménem a potom že byly dvě mámy, de facto a jeho se ptali, toho třináctiletýho kluka, jestli si myslí, že takovýhle lidi jak jeho táta, jestli transsexuálové mohou mít děti a on na to krásně odpověděl: „Proč ne, politici taky můžou.“ Taky jim děti nikdo nesebere. To bylo už tehdy v devadesátých letech, dneska už by se možná smáli všichni. Ale že prostě, myslím si, že opravdu mockrát jsme se o tom bavili, třeba že situace, dokážu si představit že opravdu, úplně teoreticky, vždycky je pro to dítě lepší, když těch vychovatelů je víc, když není jeden. Protože když je jedno dítě a jeden rodič, tak máte jeden vztah. Ten vztah může být různě úžasnej, různě patologickéj a to dítě to vlastně interiorizuje, vstřebá to celý tak jak to je a to je pro něj norma. A i když prostě ví, že to není v pořádku, tak prostě ve východu v dalších svých životních budoucích situacích se dostane do nějakého presu, do nějakého stresu, který bude příliš silný, tak on prostě šáhne po tohle vzorci, protože ten má vtištěn, je to jeho introjekt. Když ty lidi jsou dva a jedno dítě, tak jsou to tři lidi a jsou to vlastně tři vzájemné vztahy. A pro to dítě je to už daleko větší socializační škola. Nejen že ho mají rádi, ale když je ten jeden přetíženej, může být vykompenzovanej tím druhým, což v tý jednorodičovské rodině nejde, dost často tam není nikdo jiný takhle blízko. Je to samozřejmě samo o sobě komfort i ekonomický, ale je to opravdu i z toho hlediska té vývojové

psychologie, tak tam hraje roli to, že prostě to dítě může korigovat, jsou tam dva blízký lidi, každý má ten vztah jinej. Oni mezi sebou mají mezivztah, ještě navíc souměrnej, s tím dítětem je to asymetrický a to už je velká škola. Velký prostor pro to, aby to dítě se socializačně velmi dobře vyvíjelo. Samozřejmě hypoteticky, teoreticky je lepší když je to máma a táta, než dvě mámy nebo máma, teta nebo strejda, táta. Ale pouze hypoteticky. Je to spíš v našich hlavách než ve skutečnosti, kdybychom neměli to posuzování, jako kdybychom nebyli zaměřeni posuzujícím způsobem, tak je to celkem obecný, jde spíš o ty vzorce chování, o kvalitu partnerství mezi těmi dvěma lidmi. Samozřejmě to, co tam zhoršuje ty okolnosti a to opět myslím potencionálně, tak to je to okolí. Takže, ta dvojice sama o sobě, když existuje homosexuální pár který žije prostě někde, tak i ten pár má různý status. Je něco jiného, když vyrůstáte opravdu na katolickém venkově, třeba na jižní Moravě, to si užijete svoje. Když to bude zedník, který bude žít, já nevím, s číšníkem, tak to možná bude působit dojmem, prostě budou tam vytvářet nějaký mýty kolem toho prostě já nevím nějaký deviační a všechno možný, jo budou „brejky“ jak říkají Angličani, podle mě možná, pro tu svojí veřejnost. A úplně jiná situace je, když to bude třeba tady paní doktorka a bude žít, já nevím, třeba s nějakou paní úřednicí v obecním městě, dokonce to může být i venkov, že to zvládají líp. Dokonce mám jednu známou, která dělá primářku v jedné psychiatrické léčebně a žije s partnerkou, která je fyzioterapeutka, obě jsou vystudované lékařky a ony žijou na venkově, postavily si domeček. Nemají teda děti. A když někde přijdou, do toho obchůdku, tak na ně koukají a říkají: „Jé, dobrý den paní doktorko, jak se máte? A jak se má ta vaše paní přítelkyně, kamarádka?“ a je to úplně jiný. Protože ony jsou výkvět na té vsi a patří mezi nějakých prvních patnáct, deset percentil prostě nejvyššího VIP vsi a to už jako je něco jinýho. Tam si dokážu představit, že si pořídí děťátko, adoptovat prostě děti a nebude s tím mít problém ani to dítě. Na té základce, i ta paní doktorka prostě možná přijde do první třídy kde se nejdřív domluví s paní učitelkou a řekne: „Hele, my žijeme takhle, zvládnete to vy a nějaké případné homofobie zvládnete s těma dětma?“ Když ta učitelka řekne: „Jo, do toho já jdu“ tak může maminka, zažila jsem i takovouhle maminku, která potom, byl to teda případ jinej, nebyla to homofobní rodina, ale to děťátko, který prostě už asi od dětství vědělo, že je transsexuální. Takže to věděla i ta maminka, která potom přišla na rodičák v první třídě a mluvila s rodiči, řekla jim, že situace je takováhle a že je potřeba to dítě, jako aby se mu nikdo nesmál, aby mu mohli pomoci. Tak se domluvili že jo. Svým způsobem, hypoteticky, kdyby se objevil nějaký problém, tak takováhle maminka může přijít na rodičák a to dítě ochránit. Ve skutečnosti to, co hrozí tomu dítěti nejvíce, tak je vlastně to, co vychází z toho veřejného mínění a z případných nářeků. Takže těch rodin se týkají jakoby ty samý rizikové faktory,

jako běžný rodiny, plus ještě teda otázka toho veřejného mínění, které je velmi variabilní ve vztahu k těm specifickým, třeba socioekonomickým faktorům.“

Respondentka poukázala hned na několik věcí. V zásadě vidí rozdíl mezi výchovou jedním a více rodiči, kdy jednorodičovskou výchovu dítěte hodnotí hůře, z hlediska vzorců pro dítě a kvality vztahů. Zda homoparentální či heteroparentální – zde vidí problém v kulturním nastavení, v *našich hlavách*. Jako další problém uvedla přijetí tohoto rodinného vzorce okolím.

K. Š.: Domníváte se, že dokáže dát homoparentální rodina dítěti to, co potřebuje?

M. P.: „To je obecná otázka, na kterou, myslím si, neexistuje obecná odpověď. Prostě nelze odpovědět ano nebo ne. V zásadě jde o to, když to trochu rozvedu, když jsem přemýšlel o tomto tématu, tak mne napadlo, že bych mohl uvést, že určitě existují rodiny homosexuálních partnerů, které se o děti nebo dítě starají perfektně ve srovnání s rodinami heterosexuálních rodičů, které naopak ty děti vlastně na celý život negativně poznamenají. Ale nemohu vyloučit, i když pro to nemám empirický důkaz, že něco takového nemůže nastat i v těch homosexuálních partnerských vztazích s dětmi. Že existují výborné rodiny heterosexuální, starající se o děti o tom nepochybuji, i když otázkou je, kolik jich je v dnešní společnosti, kde se tak jako tak obecně vzato taková ta klasická rodina rozpadá.“

Zde v odpovědi byl opět připomenut problém transformace rodiny. Respondent dále odpověděl, že tak jako existují fungující heteroparentální rodiny, mohou existovat i homoparentální.

K. Š.: Domníváte se, že dokáže dát homoparentální rodina dítěti to, co potřebuje?

L. T.: „Tak to už jsem tady vlastně říkala, záleží taky ještě – to dítě má své vrozené instinkty jak v hlavě, má to prostě ztížený. Nemyslím si, že je to stejný. Když už jenom to dělá špatně, že tam vždycky jeden z těch rodičů není biologický, i to se podceňuje. Děti dobře cítí a taky to nějak obvykle během dospívání se tam řeší tato otázka – odkud pocházím, kde mám kořeny. A nejen že z hlediska dítěte to dělá špatně, ale mezi těmi dospělými to také není stejné. Zažili jsme páry, kde po nějakými různými boji mezi těma matkama, která je ta pravá matka a když to tam systémově to dítě vytváří, kdy jedna z nich se stává tou mateřskou a jedna otcovskou, tak ještě záleží, jestli to těm dvěma vyhovuje. Takže ty konflikty mohou pocházet právě i z toho, že jeden z nich je nevlastní a druhý vlastní.“

Respondentka poukázala na další možný problém ohledně biologického rodičovství, které dle její zkušenosti, může destabilizovat homoparentální pár.

Třetí otázka byla zaměřena na stejný cíl jako otázka druhá, pouze byla položena z opačného úhlu pohledu. Pokud se měl respondent u druhé otázky zamyslet nad tím, zda může fungovat homoparentální rodina, u třetí otázky se ptám, jaké existují překážky pro homoparentální rodiny.

K. Š.: Jsou nějaké zásadní překážky pro výchovu dítěte v homoparentální rodině?

P. W.: „Z uvedených výzkumů plyne, že neexistují žádné z psychologického a sexuologického hlediska odborné námitky proti možnosti této výchovy. Ale samozřejmě je nutné počítat s nesouhlasem církví, konzervativních kruhů a podobně.“

V odpovědi bylo respondentem zamítnuto, že by překážky pro výchovu dítěte v homoparentální rodině pocházely z odborných šetření psychologů a sexuologů. Překážky byly respondentem zmíněny například v oblasti názorů a postojů u církví a konzervativních lidí.

K. Š.: Jsou nějaké zásadní překážky pro výchovu dítěte v homoparentální rodině?

D. Z.: „Tak zatím bych asi řekla legislativní, protože zatím u nás není teda připuštěna možnost adopce, osvojení dítěte homosexuálními páry, takže to bude asi první věc a myslím si že to je i taková zásadní věc, protože to asi bude trvat ještě nějakou dobu než třeba k tomuto po té legislativní stránce dojde. To je jedna věc. Druhá věc si myslím že možná víc než samotný problém v té homoparentální rodině že spíš to přijetí okolí. A zase asi bude rozdíl mezi velkoměstem a mezi malým městem, myslím si že třeba na některých skutečně malých městech případně vesnicích že ještě asi na hodně dlouhou dobu bude teda tahleta možnost prostě nebude možná. Potom samozřejmě tady třeba hraje roli i víra, protože třeba katolíci určitě to nepřijmou. Takže to si myslím že jsou takové jako ještě problémy nebo překážky takové ty objektivní a potom samozřejmě je to i v osobnostních vlastnostech těch dětí, takže tak jako heterosexuální rodina prostě funguje nebo nefunguje, stejně tak ta homoparentální může nebo nemůže fungovat, takže si myslím že to je v lidech, ale myslím si, že je to opravdu běh na dlouhou trať a že to ještě bude trvat několik desetiletí než se to nějak prostě vyrovná. A já osobně třeba, já samozřejmě jako respektuju právo každého na všechno, ale taky mi to přijde ještě mimo normu, taky nemám ještě v sobě jasno, i když nemám nic proti samotné třeba výchově dětí nějakým tím homosexuálním párem, proti tomu vůbec nic nemám, ale ještě mám problém třeba v tom, aby to bylo bráno třeba za nějakou normu nebo nějakou běžnou normu, to si ještě myslím že by to tak ani být nemělo, že by ta společnost ani k tomu neměla směřovat, ale pokud už někdo tohleto zvolí, pokud někdo prostě na tohleto nastoupí

tak by teda měl být tím okolím tolerován a měl by být přijímán vlastně stejně jako jakákoliv jiná rodina.“

V odpovědi je zastoupen názor, který jednak poukazuje na problémy, které již byly zmíněny P. Weissem, jako je problém v přijetí tohoto „nového“ modelu rodiny okolím a církví. Dále zmiňuje otázku legislativy, která v současné době nedovoluje adopci dítěte registrovaným partnerům. Velmi oceňuji otevřenost respondentky, když projevila vlastní náhled. Tento model rodiny vidí jako funkční, nicméně má problém s tím, aby byl normou.

K. Š.: Jsou nějaké zásadní překážky pro výchovu dítěte v homoparentální rodině?

P. J.: „Teoreticky? Já myslím, že teď jsem o tom mluvila, že to je ta homofobie. Takže ty děti můžou, samozřejmě je taky otázka jestli to unesou a většinou mají ty geny po těch rodičích, takže se dá odhadnout, jestli to nebude nějaký třeba extrémně citlivý dítě. Jak vždycky říkal profesor Matějček: „Příliš citlivá nervová soustava“. Tak to hůř ponese a to děťátko, který je trošičku pevnější, tak prostě ty věci zvládne a ne vždy k tomu dochází. Ty děti prostě mají samy o sobě tak vysoký sociální status, jde o to, jak oni uspějou v tom kolektivu, bez ohledu na rodiče. A potom samozřejmě hraje další roli to, že když to dítě by zůstalo někde na tom nižším žebříčku v té třídě, tak to, že vlastně pochází z týhle rodině může být hodně extrémně přitěžující okolnost. Ony šikanují děti, ne někoho z nějakýho důvodu, oni mají pocit, že to je ten důvod. Ale většinou je to spíš taková záminka. „Zrovna ty žiješ s těma dvěma buznama.“ Nebo já nevím, co si můžou myslet, jakou dostanou přezdívkou. Ale to se samozřejmě týká dětí, které mají i jiné problémy, může to být prostě postižený brácha, nebo tatínek, který je ve výkonu trestu, nebo já nevím, nějaký různý sociálně problematický věci, který se můžou projevit – přílišná obezita a podobně. Samozřejmě potom už i ta věc, to sexuálně nebo genderově netypický chování taky většinou bývá, takže bych se bála asi na začátku základky, aby to ta paní učitelka přijala a potom bych si to trošičku hlídala na začátku druhého stupně, protože tam je obrovský tlak na tu konformitu mezi těma dětma. To si myslím, že jsou takové dva body. To dítě samotný fakt záleží prostě na kvalitě toho vztahu a to, jak to ta rodina ustojí v té skupině. Samozřejmě zase když ta dvojice žije někde a je příjemně přijímaná, tak asi si může dovolit spíš přemýšlet nad tím, že třeba si to děťátko pořídí, než když sami tomu čelej, tak do toho přivést dítě a neřešit to nějak, tak to je, bych řekla o hubu, no.“

V odpovědi respondentka uvádí dva hlavní rizikové faktory, které vidí ve spojitosti s homoparentalitou. Tím první je homofobie – jak ze strany dětí, tak rodičů. Druhým je zvýšená

možnost vzniku šikany u dětí z homoparentálních rodin.

K. Š.: Jsou nějaké zásadní překážky pro výchovu dítěte v homoparentální rodině?

M. P.: „Těch překážek je jistě celá řada, to víme, to víte určitě lépe než já. Jedna otázka je ta otázka právní, kde vlastně zatím ten zákon v České republice neumožňuje třeba osvojení, tak jak se o něm na těch sociálních sítích diskutuje. Pak samozřejmě existují i překážky v tom veřejném mínění, poněvadž samozřejmě lidé žijí ve společnosti a v okamžiku, kdy se ve společnosti jaksi vyskytne cosi, co v zásadě takovéto většinové mínění považuje za něco nesprávného, zvláštního, tak lidé nemají potom – ti lidé, kteří takto soudí nemají potom daleko k tomu odsuzování, které pak dávají i najevo. V sociologii, kdybychom začali tímto krásným oborem, se tomuto mechanismu říká sociální kontrola a to je samozřejmě jako další bariéra. To jsou asi tak ty dvě hlavní bariéry. Možná bych ještě uvedl jednu, ale to je spíš hypotéza, to nevím, jestli to tak je nebo není, ale myslím, že jsem někde zahlédl, že ty homosexuální partnerské vztahy jsou křehčí než heterosexuální. A je-li tomu tak, pak samozřejmě dokud se ten svazek stará o dítě a pak se rozpadne, tak to má na to dítě stejně negativní dopad, nebo může mít, jako rozpad heterosexuálního vztahu.“

Ve své odpovědi respondent uvedl veřejné mínění, respektive sociální kontrolu, jako jednu z možných překážek pro výchovu dítěte v homoparentální rodině. Dále zde byl podruhé zmíněn fakt legislativní bariéry a jako třetí faktor byla zmíněna obava z menší stability homosexuálních svazků.

K. Š.: Jsou nějaké zásadní překážky pro výchovu dítěte v homoparentální rodině?

L. T.: „No, to je to co říkám. Tak jako v medicíně se podcení psychosociální okolnosti stonání, tak zase v těch odbornostech, třeba v pomáhajících profesích či v pedagogice – u učitelů, se možná podceňuje, že taky některé věci jsou vrozené a že taky instinkty platí a ty se nedají předjednat nebo nějak proměnit tím, že se budeme nějak jinak chovat, že s nimi budeme jinak zacházet.“

V této odpovědi respondentka odkazuje na možnost podcenění vrozených instinktů u dětí.

Poslední otázka se vázala ke kompetencím učitele – zda je fenomén dětí z homoparentálních rodin něčím, co s sebou přináší nové nároky a požadavky na práci

pedagoga.

K. Š.: Domníváte se, že edukace dětí z homoparentálních rodin vyžaduje nové kompetence učitelů?

P. W.: „Pokud jsou v kolektivu děti z těchto rodin, to samozřejmě klade na učitele určité nároky. Klade to nároky jak na jeho osobní hodnotový systém, tak i samozřejmě do jisté míry i na jeho dovednosti například v tom, že musí být schopen vysvětlit, i na nižším stupni školy, dětem, že je to zkrátka normální, že někdo má maminku a tatínka, někdo má dvě maminky a někdo má dva tatínky. Že to není nic, co by určovalo hodnotu toho dítěte.“

Respondent uvedl požadavky na osobnost učitele a jeho kompetence pracovat s dětským kolektivem.

K. Š.: Domníváte se, že edukace dětí z homoparentálních rodin vyžaduje nové kompetence učitelů?

D. Z.: „Já bych řekla že kompetence nové ani ne spíš právě to co jsem říkala jako překlenout se přes ty předsudky. A protože pedagogové jsou lidé jako všichni ostatní, tak i u nich přetrvávají ty předsudky, co si budeme povídat. Ono to nemusí být jenom vůči dětem z homoparentálních rodin, ono to může být i vůči dětem z nějakých kulturních menšin a k dětem nějakým způsobem handicapovaným a přesto si myslím že existuje i mezi pedagogy celá řada lidí, kteří ještě k nim ještě apriori přistupují s nějakým předsudkem, takže to si myslím, že je ten hlavní problém.“

Zde je v odpovědi respondentkou vyzdvihnuta problematika předsudků, která se váže k osobnosti učitele.

K. Š.: Domníváte se, že edukace dětí z homoparentálních rodin vyžaduje nové kompetence učitelů?

P. J.: „No já myslím, že znalosti. Že když ti budoucí učitelé procházejí tou přípravou na svojí budoucí profesi, tak někde v nějaký sociální psychologii, buď by tam mohl být přímo kurz genderovej, což je ale zase téma, který je teď relativně na ústupu. Jednu dobu se s tím roztrhl pytel a teď už vlastně celkem je to zase takový, jakože to najednou není tak extrémně podstatný a trochu to jako by splasklo, ale určitě by měli mít základní informace a asi by měli být relativně otevření, prostě, neměli by být příliš komformní a konvenční – a to neplatí jenom ve vztahu k homosexualitě, to platí i ve vztahu k různým menšinám, i k odlišnostem těch dětí, jo, k různým jinakostem, protože většinou ti učitelé buď jsou upnutí a pak prostě jim vadí cokoli a prostě jsou problémem pro většinu dětí velmi často anebo prostě ti, co jsou

relativně otevření a snesou netypický děti různého typu, netypický rodiče dětí různého typu, tak jim bude stačit jen informace že tohle existuje a že ty děti prostě mají nějaká specifika a že je musí trošku chránit, no. To je celý. S tou třídou asi by bylo hodně fajn a to je ještě jedna věc, to zase souvisí, to je nespecifická prevence, jo, v rámci s tou třídou jako celkem na té toleranci všeho druhu. Nemusí to být vůbec homosexuální téma jako takový, třeba když se zapojí do nějakýho festivalu Jeden svět a pracují tímhle tím způsobem, do toho spadají ty různé průřezový programy, který se na těch školách se implementují s různým větším či menším úspěchem, někdy jenom formálně, někde se to ještě zhorší různě, ale některý to umějí a zvládají to pěkně a ta tolerance se relativně přirozeně otevírá i samozřejmě pro sexuální menšiny. Navíc si myslím, že ty děti na druhém stupni jakoby si už taky řeší svoje vlastní sexuální orientace a když si představíme 4% v populaci, kdybychom jsme to rozpočítali hodně drsně, tak to vyjde skoro na jedno dítě ve třídě homosexuální. Tak oni možná procházejí coming-outem a tohle třeba si myslím, že si ti učitelé ne vždy uvědomují, že nějaký narážky, srandičky, vtipky možná, nebo s nějakou statistickou pravděpodobností, uráží nejmenší jedno dítě ve třídě a možná nějaký další to řeší, jak vlastně na tom jsou, jo, prostě se ta sexualita vyvíjí a můžou si být nejistí. Já si vzpomínám, jak na základce, tak na průmyslovce jsem měla spolužáky, který prostě tohle řešili. Ukázalo se, ten jeden teda jo, ty ostatní celkem nebyly heterosexuální, ale rozhodně to pak ubližuje všem a to tu homofobii posiluje, takže celková otevřenost učitele, to si myslím, že jo. Práce s tou komunitou třídy, kdy vlastně ten tlak na tu konformitu těch dětí, aby všichni byly stejní, krásní, úspěšní a úžasní, činí ostatní ať skočí přes palubu, to na tom začátku druhého stupně strašně moc je, protože ta sexualita, to dospívání je strašně vyděsí. Oni se tváří, že to jsou suveréni, ale oni jsou strašně v háji, žejo. Hrozná sranda na chodbě, žejo a pak přijdou domů, kouknou se do zrcadla a pláčou, protože jsou tak hrozně oškliví a nemožný, že takhle prostě nemůžou žít, žejo. Takže to prožívají všichni a tu svojí tenzi a nejistotu mají tu tendenci samozřejmě si vymlátit na někom, myslím psychicky, komu se říká mysfit, to není my a dochází tam k různým stupňům dehumanizace a odmítání, až se z něj stane ten, kterej tam nemá žádný práva. Tak samozřejmě tohle se může stát jakýmkoliv dítěti, který se jakýmkoliv zdánlivým způsobem vymyká. A nebo to taky může být tak, že on sám může mít trošku nějaký pocit nejistoty za svoji rodinu a může to být ten, který nejdřív vystřelí. Zažili jsme děti, který šikanovaly a povídali jsme si s nimi, ony byly nejmenší ze třídy, chlapečci malinký, který prostě tam měli na drátkách celou třídu a všechno si to krásně ovládali, měli to v režii, protože prostě oni by byli první na ráně, kdyby nezačali. Takže to taky hypoteticky se může stát, že to může být takto překompenzovaný, takže ten učitel musí pracovat opravdu široce na té toleranci a fakt vymýšlet věci a myslím si,

že patří do každé třídy, jestli tam bude takovéhle dítě, neví prostě z jakých menšin ty děti jsou. Dneska učitel neví o dětech nic, ani z hlediska zdraví, ten rodič to nemusí sdělit. Taký může celý život na rodičák chodit jenom ta maminka a paní učitelka nemusí vůbec vědět, s kým ona žije třeba.“

Požadavky na učitele byly respondentkou uvedeny následující: požadavek na znalosti a odbornost učitele, dále byla vyzdvihnuta tolerance samotného učitele vůči odlišnostem, který pak adekvátně pracuje se skupinou a vede ji k toleranci. Také zde byl zmíněn fakt, že se učitel často o rodinné situaci dítěte vůbec nemusí dozvědět.

K. Š.: Domníváte se, že edukace dětí z homoparentálních rodin vyžaduje nové kompetence učitelů?

M. P.: „To je zajímavá otázka. Učitelů ve školách? Tak z hlediska toho, jak dnes funguje ta společnost a jak jsou vnímána lidská práva, právo na soukromí, tak vlastně zatím, pokud vím, tak neexistuje žádný formální prostředek, jehož by mohli učitelé užít, aby se vůbec dozvěděli, že to dítě vyrůstá v takové rodině. Takže to je jedna otázka, kterou bych tady položil a upřímně řečeno, mně nepřipadá, že by tam byly nějaké zvláštní nároky, které by vyžadovaly nějaké, třeba i speciální, instrukce pro ty učitele. Já bych řekl, že to je spíš obecnější problém, že učitelé často nemají dostatek času nebo kompetencí, aby se vůbec zabývali tím, jak ta rodina těch jejich žáků vypadá. Jestli tam nejsou nějaké dysfunkce a tak dále.“

Respondent shodně s P. Janošovou uvedl jako problém možnost neinformovanosti učitele o rodinném zázemí dítěte. Spíše než nové nároky na učitele vidí jejich častou časovou omezenost či nekompetentnost řešit rodinné zázemí žáků mimo rámec výuky.

K. Š.: Domníváte se, že edukace dětí z homoparentálních rodin vyžaduje nové kompetence učitelů?

L. T.: „To se netýká jenom homoparentálních rodin, já myslím, že je to jen zvláštní případ něčeho širšího. Dnes je spousta rodin rozvedených, takže děti jsou vychovávány jedním z rodičů a druhý je tam spíš na návštěvě nebo to dítě je u něj na návštěvě. I tam, kde je střídavá výchova, tak málokdy to dítě má rovnocenně dva domovy. Když se s ním pokoušíte jít do větší hloubky, například v té terapii a ne jen při nějakém běžném rozhovoru, tak stejně zjistíte, že to dítě je někde víc doma a někde víc na návštěvě. Takže se to týká i těchto dětí, kterým ten druhý pól nějak chybí. V těch homosexuálních rodinách si myslím, že vždycky ten druhý pól není vždycky obsazen kvalitně, stejně

kvalitně jako kdyby tam byl vlastní rodič. Ale fungující rodič, samozřejmě, protože i u toho vlastního rodičovství nemusí být naplněný. No a pokud jde o učitele, tak ti se mají především věnovat výchově ve škole, to znamená v tom mimorodinném prostředí a pokud možno by ten stát – a učitelé jsou zástupci státu, tak by neměli do rodiny intervenovat, tady bych byla opatrná v tom nějak organizovat rodiče, to vůbec ne. A na druhé straně, přece jenom když dítěti jeden z těch pólů nějak chybí, tak možná by docela bylo dobrý, kdyby v učitelském sboru o tom věděli a možná není úplně jedno, kdo je tím hlavním pečovatelem jako je třídní učitel nebo to může být výchovný poradce nebo kdo se ujímá konfliktů, pokud nastanou. Tak tam, kde chybí ten promateřskej, tak bych spíš hledala v tom učitelském sboru nějakou mateřskou postavu. Tak pokud to dítě jí mohlo akceptovat a nebo bych ho dala spíš jako otcovskou postavu, což by bylo docela častější, že spíš ten otcovskej chybí. Zase záleží na věku dítěte, samozřejmě, na tom prvním stupni je to trochu jiný než na druhým stupni.“

Respondentka odkazovala nejen na homoparentální typ rodiny, ale také rodiny, kde funguje z různých důvodů pouze jeden rodič a chybí v nich druhý vzor pro dítě. V tomto případě pak mluví o možnosti kompenzace tohoto vzoru nebo autority z řad učitelského sboru, ovšem intervenci ze strany učitelů, jakožto zástupců státu, do rodiny odmítá.

Diskuse

Ráda bych zde zmínila, že výsledky výzkumné sondy v této práci uvedené mají nízkou validitu vzhledem k několika faktorům. První faktor představuje omezený vzorek respondentů, kteří navíc pocházejí z jednoho města. Dalším faktorem je omezený okruh oblastí, které byly v této výzkumné sondě vybrány. Jsem si vědoma faktu, že hlubší a pevnější výsledky může přinést výzkum, který osloví větší oblast respondentů z více odborných oblastí a s větším pokrytím území České republiky.

1.4 Závěr empirické části

Výsledky rozhovorů mohou představovat podklad pro další, hlubší zkoumání názorů na homoparentální rodičovství. Odpověď na hlavní výzkumnou otázku, jaké názory ze strany respondentů se vztahují k tématu homoparentálního rodičovství, lze zodpovědět pouze částečně. Ne všichni respondenti svůj názor jasně projevili. Ty, které byly respondenty sděleny, se ukázaly být nejednotné. Od souhlasných, opírajících se o výsledky zahraničních studií, po nejisté. Ty vidím ještě dále rozrůzněné na ty, které se stavěly spíše pro možnost vychovávat děti homosexuálním párem s jistými výhradami po takové, které sice tuto možnost nevylučují, nicméně ji nevidí jako optimální.

Dílčí otázky byly pomocí rozhovorů zodpovězeny. Z nich vyplývá, že tématem homoparentálních rodin se v České republice zabývá, z dotázaných oblastí, více jen rodinná terapeutka. Ta přišla do kontaktu s homoparentálními rodinami v podobě svých klientů, proto byla této tématice z její strany věnována pozornost. Ostatní respondenti se buď s homoparentálními rodinami nesetkali nebo odkázali na jiné osoby v daném oboru. Úskalí vidí každý z respondentů a někteří hned v několika oblastech. Nejčastěji zmíněnými jsou legislativní rámec, bránící osvojení dětí registrovaným partnerům a problém přijetí homoparentálních rodin širší veřejností. U poslední otázky se odpovědi poměrně rozcházejí. Někteří nevidí potřebu nových kompetencí u učitele, ale hovoří o požadavcích nesoucích jisté nároky na jeho osobnost a jiní vidí důležitost hlavně v práci s třídním kolektivem a jeho vedení k toleranci.

Závěr

Bakalářská práce se věnovala tématu výchovy dítěte v homoparentální rodině. K sepsání mne vedl zájem aktualizovat tematiku homoparentálních rodin, kterým by měla být věnována větší pozornost. Hlavní inspirací se pro mne během zpracování této práce staly strukturované rozhovory s lidmi, kteří mi otevřeli nové úhly pohledu na toto téma.

V teoretické části byla zpracována kapitola o legislativním rámci, ve kterém byl stručně shrnut legislativní vývoj až pro ustanovení institutu registrovaného partnerství. Také jsou zde uvedené možnosti, které vedou ke vzniku homoparentální rodiny. Následně byl zpracován proces socializace dítěte, se zaměřením na primární socializaci v rodině. Dále byla věnována pozornost tomu, co je považováno za důležitý výstup tohoto procesu a základním potřebám dítěte. Teoretická část byla zakončena kapitolou věnovanou předsudkům, jejich vzniku a projevům.

Empirická část, kterou představuje výzkumná sonda, byla realizována v podobě strukturovaných rozhovorů s pěti zástupci jednotlivých oblastí. Tyto rozhovory byly uskutečněny za účelem zjištění zájmu o téma homoparentálních rodin ze strany odborníků.

Práce teoreticky zpracovala tři základní témata, která, jak se domnívám, mají přímou souvislost se vznikem homoparentální rodiny a mají na ní významný vliv. Je jím jednak otázka legislativy, která zasahuje do fungování homoparentálních rodin a souvisí i s jejich vznikem. Dále je zde téma socializace dítěte z toho důvodu, aby bylo možné poodstoupit od hodnocení rodinného uspořádání jako takového a věnovat se primárně samotnému procesu socializace dítěte. Jaké podmínky jsou vhodné a jaké předpoklady musí být naplněny. Na tomto základě lze, dle mého názoru, lépe hodnotit, v jakém rodinném uspořádání může být proces socializace uskutečněn. Téma předsudků hraje neméně významnou roli, jelikož ovlivňuje sociální klima, které je jedním z důležitých faktorů při zakládání rodiny.

Seznam použité literatury

- ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004, 574 s. ISBN 80-7260-125-3.
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 279 s. ISBN 80-7169-254-9.
- HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 174 s. ISBN 978-80-7367-327-7.
- HELUS, Zdeněk. *Psychologické problémy socializace osobnosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976, 236 s.
- HLINICA, Karel. *Stereotypy, předsudky, diskriminace: (pojmy, měření, teorie)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, 207 s. ISBN 978-80-246-1776-3.
- KABÁTEK, Aleš. *Sociologické texty*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1994, 182 s. ISBN 80-7066-890-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: SLON, 1993, 124 s. ISBN 80-901424-7-8.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009, 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Matky kuráže: lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 119 s. ISBN 978-80-7419-041-4.
- POLÁŠKOVÁ, Eva. *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. 1.

vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 249 s. ISBN 978-80-210-5013-6.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. 1. vyd. Brno: Host, 2012, 582 s. ISBN 978-80-7294-585-6.

ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004, 247 s. ISBN 80-246-0877-4.

ŠULOVÁ, Lenka, Tomáš FAIT a Petr WEISS. *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, 2011, 439 s. ISBN 978-80-7345-238-4.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008, 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

Seznam elektronických zdrojů

004.cz: Právo a zákony. *004.cz* [online]. 2005 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z:

<http://www.004.cz/pravo-a-zakony>

Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR [online]. Praha, 2007

[cit. 2013-04-26]. ISBN 978-80-87041-33-8. Dostupné z:

http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/CZ_analyza_web.pdf

Document archive. *Document archive: Registreted partnership* [online]. 2005 [cit. 2014-03-

13]. Dostupné z: [http://www.regjeringen.no/en/archive/Stoltenbergs-2nd-](http://www.regjeringen.no/en/archive/Stoltenbergs-2nd-Government/Ministry-of-Children-and-Equality/veiledninger-og-brosjyrer/2001/registered-partnership---word.html?id=419368)

[Government/Ministry-of-Children-and-Equality/veiledninger-og-brosjyrer/2001/registered-partnership---word.html?id=419368](http://www.regjeringen.no/en/archive/Stoltenbergs-2nd-Government/Ministry-of-Children-and-Equality/veiledninger-og-brosjyrer/2001/registered-partnership---word.html?id=419368)

Gay iniciativa v České republice. *Gay iniciativa v České republice: RP ve světě* [online]. 2009

[cit. 2014-03-13]. Dostupné z:

<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=374>

Lesbický koutek: Registrované partnerství [online]. 2007 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z:

http://www.drba.cz/clanek-reg_partnerstvi-32-spolecny_majetek.htm

Ministerstvo vnitra České republiky. *Uzavření registrovaného partnerství - Ministerstvo*

vnitra České republiky [online]. 2011 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z:

<http://www.mvcr.cz/clanek/registrovane-partnerstvi.aspx>

Občanský zákoník. In: *89/2012 Sb.* 2012. Dostupné z: [http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-](http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89)

89

SEDLÁČKOVÁ, Anna. Specifika dětí z homoparentálních rodin. In: *17. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice: Sborník referátů*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 115-122.

ISBN 978-80-7399-835-6. Dostupné z:

<http://www.planovanirodiny.cz/Pardubice09/sbornik09.pdf>

Zákon o důchodovém pojištění. In: *155/1995 Sb.* 1995, 41/1995 Sb. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z155_1995o

Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. In: *115/2006 Sb.* 2006, 38. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=115&r=2006>

Zákon o rodině. In: *94/1963 Sb.* 1963. Dostupné z: <http://zakony.kurzy.cz/94-1963-zakon-o-rodine/>

Zákon o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů. In: *227/2006 Sb.* 2006. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=227&r=2006>

Seznam příloh

Příloha č.1: Přepis rozhovoru s Prof. PhDr. Petrem Weissem, PhD.

Příloha č.2: Přepis rozhovoru s Prof. PhDr. Martinem Potůčkem, CSc. Msc.

Příloha č.3: Přepis rozhovoru s Doc. Mgr. Pavlínou Janošovou, Ph.D.

Příloha č.4: Přepis rozhovoru s Mgr. Dagmar Zelenou

Příloha č.5: Přepis rozhovoru s PhDr. Ludmilou Trapkovou

Příloha č.1: Přepis rozhovoru s Prof. PhDr. Petrem Weissem, PhD.

K. Š.: Do jaké míry se sexuologie zabývá fenoménem dětí vychovávaných v homoparentálních rodinách?

P. W.: „V České republice se nezabývá, to se zabývají spíše sociologové, ale ve světě samozřejmě ty základní výzkumy provedly sexuologové, především Richard Green, který vedl longitudinální, tzn. dlouhodobé výzkumy už od 70.let.“

K. Š.: Domníváte se, že dokáže dát homoparentální rodina dítěti to, co potřebuje?

P. W.: „Z uvedených výzkumů plyne několik základních zjištění. Za prvé, děti, které jsou vychovávány jednopohlavním rodičovským párem, ale nemusí to být pouze páry gayů a leseb, ale i páry transsexuální, kde dojde v průběhu rodičovství k přeměně jednoho z rodičů, tak děti vychovávané v těchto rodinách se od ostatních dětí neliší nijak v sexuální orientaci. Za druhé neliší se v sexuální identitě. Za třetí neliší se v míře neuroticismu a za čtvrté, neliší se postavením v dětském kolektivu. To znamená, že všechny argumenty proti možnosti výchovy jednopohlavním rodičovským párem jsou buď ideologické nebo emocionální. Nemají však základ ve vědeckých zjištěních.“

K. Š.: Vidíte nějaké zásadní překážky pro výchovu dítěte v homoparentální rodině?

P. W.: „Z uvedených výzkumů plyne, že neexistují žádné z psychologického a sexuologického hlediska odborné námitky proti možnosti této výchovy. Ale samozřejmě je nutné počítat s nesouhlasem církví, konzervativních kruhů a podobně.“

K. Š.: Domníváte se, že edukace dětí z homoparentálních rodin vyžaduje nové kompetence učitelů?

P. W.: „Pokud jsou v kolektivu děti z těchto rodin, to samozřejmě klade na učitele určité nároky. Klade to nároky jak na jeho osobní hodnotový systém, tak i samozřejmě do jisté míry i na jeho dovednosti například v tom, že musí být schopen vysvětlit, i na nižším stupni školy, dětem, že je to zkrátka normální, že někdo má maminku a tatínka, někdo má dvě maminky a někdo má dva tatínky. Že to není nic, co by určovalo hodnotu toho dítěte.“

Příloha č.2: Přepis rozhovoru s Prof. PhDr. Martinem Potůčkem, CSc. Msc.

K. Š.: Do jaké míry se sociologie v České republice zabývá fenoménem dětí vyrůstajících v homoparentálních rodinách?

M. P.: „Tak kupodivu zabývá a mohl bych to personifikovat, poněvadž jeden z mých kolegů pan Sloboda ze sociologického ústavu je docela aktivní v té aktivitě Proud, která má samozřejmě širší záběr. Ale jako jedno z těch témat je právě toto.“

K. Š.: Domníváte se, že dokáže dát homoparentální rodina dítěti to, co potřebuje?

M. P.: „To je obecná otázka, na kterou, myslím si, neexistuje obecná odpověď. Prostě nelze odpovědět ano nebo ne. V zásadě jde o to, když to trochu rozvedu, když jsem přemýšlel o tomto tématu, tak mne napadlo, že bych mohl uvést, že určitě existují rodiny homosexuálních partnerů, které se o děti nebo dítě starají perfektně ve srovnání s rodinami heterosexuálních rodičů, které naopak ty děti vlastně na celý život negativně poznamenají. Ale nemohu vyloučit, i když pro to nemám empirický důkaz, že něco takového nemůže nastat i v těch homosexuálních partnerských vztazích s dětmi. Že existují výborné rodiny heterosexuální, starající se o děti o tom nepochybuji, i když otázkou je, kolik jich je v dnešní společnosti, kde se tak jako tak obecně vzato taková ta klasická rodina rozpadá.“

K. Š.: Vidíte nějaké zásadní překážky pro výchovu dítěte v homoparentální rodině?

M. P.: „Těch překážek je jistě celá řada, to víme, to víte určitě lépe než já. Jedna otázka je ta otázka právní, kde vlastně zatím ten zákon v České republice neumožňuje třeba to osvojení, tak jak se o něm na těch sociálních sítích diskutuje. Pak samozřejmě existují i překážky v tom veřejném mínění, poněvadž samozřejmě lidé žijí ve společnosti a v okamžiku, kdy se ve společnosti jaksi vyskytne cosi, co v zásadě takovéto většinové mínění považuje za něco nesprávného, zvláštního, tak lidé nemají potom – ti lidé, kteří takto soudí nemají potom daleko k tomu odsuzování, které pak dávají i najevo. V sociologii, kdybychom začali tímto krásným oborem, se tomuto mechanismu říká sociální kontrola a to je samozřejmě jako další bariéra. To jsou asi tak ty dvě hlavní bariéry. Možná bych ještě uvedl jednu, ale to je spíš hypotéza, to nevím, jestli to tak je nebo není, ale myslím, že jsem někde zahlédl, že ty homosexuální partnerské vztahy jsou křehčí než heterosexuální. A je-li tomu tak, pak samozřejmě dokud se ten svazek stará o dítě a pak se rozpadne, tak to má na to dítě stejně

negativní dopad, nebo může mít, jako rozpad heterosexuálního vztahu.“

K. Š.: Domníváte se, že edukace dětí z homoparentálních rodin vyžaduje nové požadavky na kompetence učitelů?

M. P.: „To je zajímavá otázka. Učitelů ve školách? Tak z hlediska toho, jak dnes funguje ta společnost a jak jsou vnímána lidská práva, právo na soukromí, tak vlastně zatím, pokud vím, tak neexistuje žádný formální prostředek, jehož by mohli učitelé užít, aby se vůbec dozvěděli, že to dítě vyrůstá v takové rodině. Takže to je jedna otázka, kterou bych tady položil a upřímně řečeno, mně nepřipadá, že by tam byly nějaké zvláštní nároky, které by vyžadovaly nějaké, třeba i speciální, instrukce pro ty učitele. Já bych řekl, že to je spíš obecnější problém, že učitelé často nemají dostatek času nebo kompetencí, aby se vůbec zabývali tím, jak ta rodina těch jejich žáků vypadá. Jestli tam nejsou nějaké dysfunkce a tak dále.“

Příloha č.3: Přepis rozhovoru s Doc. Mgr. Pavlínou Janošovou, Ph.D.

K. Š.: Do jaké míry se psychologové zabývají fenoménem dětí vyrůstajících v homoparentálních rodinách?

P. J.: „Já myslím, že začnu trochu šířeji, ve skutečnosti, Česká republika je maličká a skupina psychologů, byť je tedy čím dál větší, tak je stejně maličká a existuje strašně moc zásadních témat, který nikdo nedělá, protože ty lidi dělají vždycky jenom jednu věc, někdy třeba dva týmy paralelně a samozřejmě existuje strašná spousta problémů, který prostě nikdo moc nezpracovává nebo se jimi nezabývá, nebo jenom třeba do nějaké míry. Takže témata, který se týkají menšin, pokud ty menšiny zrovna tu společnost nebolí, takže ty homoparentální rodiče, oni v podstatě společensky fungují bezvadně a nedělají nikde žádné problémy, takže to je přesně ten případ kdy to vlastně není úplně zachyceno tak, jak by ta pozornost tomu věnována měla, mohla a určitě v těch větších státech, kde ta komunita psychologů je větší, tak bude určitě nějaká podkomunita, která to prostě opravdu zpracovává daleko systematictěji než u nás a u nás ještě bych řekla že tím, že my jsme společnost daleko otevřenější z hlediska homosexuality a vůbec sexuálních menšin ve srovnání s Balkánem, ve srovnání s katolickými západními zeměmi, ve srovnání s východními zeměmi, kde prostě opravdu ta religiozita je větší, tak u nás zřejmě nepřímou úměrou je zase vyšší ta otevřenost k tomu, takže ještě poměrně na tu bídu sem tam někdo prostě se tím zabývá, ale samozřejmě to téma si vyžaduje víc, žejo. Různí lidi fejkují různý téma ze kterýho jde nejvíc, někdy v tom hraje roli i třeba byznys, že se na to daj dostat slušný prachy, bohužel i tohle v té vědě existuje. Ale třeba vím, vlastně první takovou publikaci, kterou jsem zachytila, byla Lesbické rodičovství od Jarmily Talandové. ... Maličko jsem do toho zabrousila já, ale opravdu jenom teoreticky, nikdy jsem nedělala výzkum přímo zaměřený. ... Je otázkou vlastně kolika procent, nebo vůbec kolika jedinců se to týká. 4% lidí v populaci v naší, ne všichni projdou úplně coming-outem, že prostě si to uvědoměj, ještě možná pořád třeba na religiozní Moravě někde na vesnici to třeba úplně nedoběhne celý. Ne všichni homosexuální lidi najdou protějšek, se kterým jim je dobře aby zakotvili v partnerství a ne všichni dojdou k tomu, že do toho šli. Samozřejmě kdyby se tím někdo zabýval, trochu to posílil, podpořil tak těch skupin, těch dvojic bude víc a bude víc i těch klientů nebo žadatelů o to téma. Protože se domnívám, že je to skupinečka relativně malá a myslím si, že potom musíme jít víc do té světové literatury.“

K. Š.: Domníváte se, že dokáže dát homoparentální rodina dítěti to, co potřebuje?

P. J.: „To je také věc, kterou nelze zodpovědět ano nebo ne, protože si myslím, že hraje roli kontext, který vždy hraje roli. Mohla bych položit otázku, jestli běžná rodina dokáže dnes dát dítěti to, co potřebuje, který typ rodiny. V jakém kontextu ekonomickém, ale i morálním – to je téma, o kterém se už vůbec nemluví. Jestli zbohatlíci umí dát dítěti to samé. Já si pamatuju kdysi, ještě když vycházel časopis Promluv, což byl lesbický, tady byly rozhovory zaměřené sociologicko estetický bych řekla, protože tam byly básničky a různé povídky a takové pokusy literární tam vycházely hodně zaměřené na tuhle problematiku. Byl tam rozhovor s nějakým děťátkem, který mělo teda tatínka transsexuála, takže to už byla vlastně teta nebo si říkají křestním jménem a potom že byly dvě mámy, de facto a jeho se ptali, toho třináctiletýho kluka, jestli si myslí, že takovýhle lidi jak jeho táta, jestli transsexuálové mohou mít děti a on na to krásně odpověděl: „Proč ne, politici taky můžou.“ Taky jim děti nikdo nesebere. To bylo už tehdy v devadesátých letech, dneska už by se možná smáli všichni. Ale že prostě, myslím si, že opravdu mockrát jsme se o tom bavili, třeba že situace, dokážu si představit že opravdu, úplně teoreticky, vždycky je pro to dítě lepší, když těch vychovatelů je víc, když není jeden. Protože když je jedno dítě a jeden rodič, tak máte jeden vztah. Ten vztah může být různě úžasný, různě patologický a to dítě to vlastně interiorizuje, vstřebá to celý tak jak to je a to je pro něj norma. A i když prostě ví, že to není v pořádku, tak prostě ve východu v dalších svých životních budoucích situacích se dostane do nějakého presu, do nějakého stresu, který bude příliš silný, tak on prostě šáhne po tohle vzorci, protože ten má vtištěn, je to jeho introjekt. Když ty lidi jsou dva a jedno dítě, tak jsou to tři lidi a jsou to vlastně tři vzájemné vztahy. A pro to dítě je to už daleko větší socializační škola. Nejen že ho mají rádi, ale když je ten jeden přetížený, může být vykompenzovaný tím druhým, což v té jednorodičovské rodině nejde, dost často tam není nikdo jiný takhle blízko. Je to samozřejmě samo o sobě komfort i ekonomický, ale je to opravdu i z toho hlediska té vývojové psychologie, tak tam hraje roli to, že prostě to dítě může korigovat, jsou tam dva blízký lidi, každý má ten vztah jinej. Oni mezi sebou mají mezivztah, ještě navíc souměrnej, s tím dítětem je to asymetrický a to už je velká škola. Velký prostor pro to, aby to dítě se socializačně velmi dobře vyvíjelo. Samozřejmě hypoteticky, teoreticky je lepší když je to máma a táta, než dvě mámy nebo máma, teta nebo strejda, táta. Ale pouze hypoteticky. Je to spíš v našich hlavách než ve skutečnosti, kdybychom neměli to posuzování, jako kdybychom nebyli zaměřeni posuzujícím způsobem, tak je to celkem obecný, jde spíš o ty vzorce chování, o kvalitu partnerství mezi těmi dvěma lidmi. Samozřejmě to, co tam zhoršuje ty okolnosti a to opět myslím potencionálně, tak to je to okolí. Takže, ta dvojice sama o sobě, když existuje homosexuální pár který žije prostě někde, tak i ten pár má různý status. Je něco jiného, když vyrůstáte opravdu na katolickém

venkově, třeba na jižní Moravě, to si užijete svoje. Když to bude zedník, který bude žít, já nevím, s číšníkem, tak to možná bude působit dojmem, prostě budou tam vytvářet nějaký mýty kolem toho prostě já nevím nějaký deviační a všechno možný, jo budou „brejky“ jak říkají Angličani, podle mě možná, pro tu svojí veřejnost. A úplně jiná situace je, když to bude třeba tady paní doktorka a bude žít, já nevím, třeba s nějakou paní úřednicí v obecním městě, dokonce to může být i venkov, že to zvládají líp. Dokonce mám jednu známou, která dělá primářku v jedné psychiatrické léčebně a žije s partnerkou, která je fyzioterapeutka, obě jsou vystudované lékařky a ony žijou na venkově, postavily si domeček. Nemají teda děti. A když někam přijdou, do toho obchůdku, tak na ně koukají a říkají: „Jé, dobrý den paní doktorko, jak se máte? A jak se má ta vaše paní přítelkyně, kamarádka?“ a je to úplně jiný. Protože ony jsou výkvět na té vsi a patří mezi nějakých prvních patnáct, deset percentil prostě nejvyššího VIP vsi a to už jako je něco jiného. Tam si dokážu představit, že si pořídějí děťátko, adoptovat prostě děti a nebude s tím mít problém ani to dítě. Na té základce, i ta paní doktorka prostě možná přijde do první třídy kde se nejdřív domluví s paní učitelkou a řekne: „Hele, my žijeme takhle, zvládnete to vy a nějaké případné homofobie zvládnete s těma dětma?“ Když ta učitelka řekne: „Jo, do toho já jdu“ tak může maminka, zažila jsem i takovouhle maminku, která potom, byl to teda případ jinej, nebyla to homofobní rodina, ale to děťátko, který prostě už asi od dětství vědělo, že je transsexuální. Takže to věděla i ta maminka, která potom přišla na rodičák v první třídě a mluvila s rodiči, řekla jim, že situace je takováhle a že je potřeba to dítě, jako aby se mu nikdo nesmál, aby mu mohli pomoci. Tak se domluvili že jo. Svým způsobem, hypoteticky, kdyby se objevil nějaký problém, tak takováhle maminka může přijít na rodičák a to dítě ochránit. Ve skutečnosti to, co hrozí tomu dítěti nejvíc, tak je vlastně to, co vychází z toho veřejného mínění a z případných narážek. Takže těch rodin se týkají jakoby ty samý rizikový faktory, jako běžný rodiny, plus ještě teda otázka toho veřejného mínění, které je velmi variabilní ve vztahu k těm specifickéjím, třeba socioekonomickéjím faktorům.“

K. Š.: Jsou nějaké zásadní překážky pro výchovu dítěte v homoparentální rodině?

P. J.: „Teoreticky? Já myslím, že teď jsem o tom mluvila, že to je ta homofobie. Takže ty děti můžou, samozřejmě je taky otázka jestli to unesou a většinou mají ty geny po těch rodičích, takže se dá odhadnout, jestli to nebude nějaký třeba extrémně citlivý dítě. Jak vždycky říkal profesor Matějček: „Příliš citlivá nervová soustava“. Tak to hůř ponese a to děťátko, který je trošičku pevnější, tak prostě ty věci zvládne a ne vždy k tomu dochází. Ty děti prostě mají samy o sobě tak vysoký sociální status, jde o to, jak oni uspějou v tom kolektivu, bez ohledu

na rodiče. A potom samozřejmě hraje další roli to, že když to dítě by zůstalo někde na tom nižším žebříčku v té třídě, tak to, že vlastně pochází z téhle rodiny může být hodně extrémně přitěžující okolnost. Ony šikanují děti, ne někoho z nějakýho důvodu, oni mají pocit, že to je ten důvod. Ale většinou je to spíš taková záminka. „Zrovna ty žiješ s těma dvěma buznama.“ Nebo já nevím, co si můžou myslet, jakou dostanou přezdívku. Ale to se samozřejmě týká dětí, které mají i jiné problémy, může to být prostě postižený brácha, nebo tatínek, který je ve výkonu trestu, nebo já nevím, nějaký různý sociálně problematický věc, který se můžou projevit – přílišná obezita a podobně. Samozřejmě potom už i ta věc, to sexuálně nebo genderově netypický chování taky většinou bývá, takže bych se bála asi na začátku základky, aby to ta paní učitelka přijala a potom bych si to trošičku hlídala na začátku druhého stupně, protože tam je obrovský tlak na tu konformitu mezi těma dětma. To si myslím, že jsou takové dva body. To dítě samotný fakt záleží prostě na kvalitě toho vztahu a to, jak to ta rodina ustojí v té skupině. Samozřejmě zase když ta dvojice žije někde a je příjemně přijímaná, tak asi si může dovolit spíš přemýšlet nad tím, že třeba si to děťátko pořídí, než když sami tomu čelej, tak do toho přivést dítě a neřešit to nějak, tak to je, bych řekla o hubu, no.“

K. Š.: Domníváte se, že edukace dětí z homoparentálních rodin vyžaduje nové kompetence učitelů?

P. J.: „No já myslím, že znalosti. Že když ti budoucí učitelé procházejí tou přípravou na svojí budoucí profesi, tak někde v nějaký sociální psychologii, buď by tam mohl být přímo kurz genderovej, což je ale zase téma, který je teď relativně na ústupu. Jednu dobu se s tím roztrhl pytel a teď už vlastně celkem je to zase takový, jakože to najednou není tak extrémně podstatný a trošku to jako by splasklo, ale určitě by měli mít základní informace a asi by měli být relativně otevření, prostě, neměli by být příliš komformní a konvenční – a to neplatí jenom ve vztahu k homosexualitě, to platí i ve vztahu k různým menšinám, i k odlišnostem těch dětí, jo, k různým jinakostem, protože většinou ti učitelé buď jsou upnutí a pak prostě jim vadí cokoliv a prostě jsou problémem pro většinu dětí velmi často anebo prostě ti, co jsou relativně otevření a snesou netypický děti různýho typu, netypický rodiče dětí různého typu, tak jim bude stačit jen informace že tohle existuje a že ty děti prostě mají nějaká specifika a že je musí trošku chránit, no. To je celý. S tou třídou asi by bylo hodně fajn a to je ještě jedna věc, to zase souvisí, to je nespecifická prevence, jo, v rámci s tou třídou jako celkem na té toleranci všeho druhu. Nemusí to být vůbec homosexuální téma jako takový, třeba když se zapojí do nějakýho festivalu Jeden svět a pracují tímhle způsobem, do toho spadají ty

různý průřezový programy, který se na těch školách se implementují s různým větším či menším úspěchem, někdy jenom formálně, někde se to ještě zhorší různě, ale některý to umějí a zvládají to pěkně a ta tolerance se relativně přirozeně otevírá i samozřejmě pro sexuální menšiny. Navíc si myslím, že ty děti na druhém stupni jakoby si už taky řeší svoje vlastní sexuální orientace a když si představíme 4% v populaci, kdybychom jsme to rozpočítali hodně drsně, tak to vyjde skoro na jedno dítě ve třídě homosexuální. Tak oni možná procházejí coming-outem a tohle třeba si myslím, že si ti učitelé ne vždy uvědomují, že nějaký narážky, srandičky, vtípky možná, nebo s nějakou statistickou pravděpodobností, uráží nejmíň jedno dítě ve třídě a možná nějaký další to řeší, jak vlastně na tom jsou, jo, prostě se ta sexualita vyvíjí a můžou si být nejistí. Já si vzpomínám, jak na základce, tak na průmyslovce jsem měla spolužáky, který prostě tohle řešili. Ukázalo se, ten jeden teda jo, ty ostatní celkem nebyly heterosexuální, ale rozhodně to pak ubližuje všem a to tu homofobii posiluje, takže celková otevřenost učitele, to si myslím, že jo. Práce s tou komunitou třídy, kdy vlastně ten tlak na tu konformitu těch dětí, aby všichni byly stejní, krásní, úspěšní a úžasní, činí ostatní ať skočí přes palubu, to na tom začátku druhého stupně strašně moc je, protože ta sexualita, to dospívání je strašně vyčerpá. Oni se tváří, že to jsou suveréni, ale oni jsou strašně v háji, žejo. Hrozná sranda na chodbě, žejo a pak přijdou domů, kouknou se do zrcadla a pláčou, protože jsou tak hrozně oškliví a nemožný, že takhle prostě nemůžou žít, žejo. Takže to prožívají všichni a tu svojí tenzi a nejistotu mají tu tendenci samozřejmě si vymlátit na někom, myslím psychicky, komu se říká mysfit, to není my a dochází tam k různým stupňům dehumanizace a odmítání, až se z něj stane ten, kterež tam nemá žádný práva. Tak samozřejmě tohle se může stát jakýmukoliv dítěti, který se jakýmkoliv zdánlivým způsobem vymyká. A nebo to taky může být tak, že on sám může mít trochu nějaký pocit nejistoty za svoji rodinu a může to být ten, který nejdřív vystřelí. Zažili jsme děti, který šikanovaly a povídali jsme si s nimi, ony byly nejmenší ze třídy, chlapečci malinký, který prostě tam měli na drátkách celou třídu a všechno si to krásně ovládali, měli to v režii, protože prostě oni by byli první na ráně, kdyby nezačali. Takže to taky hypoteticky se může stát, že to může být takto překompenzovaný, takže ten učitel musí pracovat opravdu široce na té toleranci a fakt vymýšlet věci a myslím si, že patří do každé třídy, jestli tam bude takovéhle dítě, neví prostě z jakých menšin ty děti jsou. Dneska učitel neví o dětech nic, ani z hlediska zdraví, ten rodič to nemusí sdělit. Taky může celý život na rodičák chodit jenom ta maminka a paní učitelka nemusí vůbec vědět, s kým ona žije třeba.“

Příloha č.4: Přepis rozhovoru s Mgr. Dagmar Zelenou

K. Š.: Do jaké míry se ředitelé základních škol zabývají fenoménem dětí vyrůstajících v homoparentálních rodinách?

D. Z.: „Já si myslím, že ředitelé škol se tímto až tak moc nezabývají. Je to poměrně nová záležitost, nicméně samozřejmě je to věc, která je otázkou asi i určitých předsudků a je to záležitost, která je skutečně až tedy fenoménem troufám si říct až 21. století nebo přelomu 20. a 21. století. Myslím si, že ani ve školách se příliš tento typ rodin neobjevuje, nebo alespoň já co vím třeba zde na Praze 1, na naší škole tedy nikdo, na naší škole žádný takovýto typ rodiny není a nevím ani od kolegů ředitelů tady z Prahy 1 že by byl a pokud ano, tak to ale zase na druhé straně asi zase není žádný velký problém. Rozhodně to není něco, o čem by se muselo diskutovat a mluvit a řekla bych že i podle toho co mám informace, třeba si čtu různé věci týkající se například šikany atd... tak jsem se nesetkala s tím, že by jako hlavním důvodem by byl právě původ homoparentální rodiny.“

K. Š.: Domníváte se, že dokáže dát homoparentální rodina dítěti to, co potřebuje?

D. Z.: „No, základní potřebné, to znamená třeba funkci rodiny materiální, funkci citovou, to bych řekla že ano. Na druhou stranu pořád jako takovým základním modelem společnosti a rodiny je muž a žena. A u těchto rodin se může stát, že se jeden z těch modelů schází. Ale když si vezmete rodiny, kde je muž žena tak stejně v současné době, nevím kolik procent rodin je rozvedených, takže v mnoha případech to dítě vyrůstá vlastně mezi samými ženami, když k tomu ještě připočteme školství, kde je také převážné procento žen, tak si myslím zase že takový rozdíl není. Já si umím představit že třeba bude žít dítě, vychováváno dvěma ženami a pokud ve svém okolí bude mít nějaký mužský vzor a ideál tak jako si myslím, že to není nic, co by ho nějakým způsobem mohlo poškodit. Fakt je, že pořád ještě asi pro většinu lidí je to určitá nějaká nepřírozená situace nebo nepřírozený model rodiny, ale jako já si vůbec myslím, že v současné době se model rodiny proměňuje, takže asi si budeme muset k tomu teprve hledat cestu, jako jakým způsobem na to nahlížet.“

K. Š.: Jsou nějaké zásadní překážky pro výchovu dítěte v homoparentální rodině?

D. Z.: „Tak zatím bych asi řekla legislativní, protože zatím u nás není teda připuštěna možnost adopce, osvojení dítěte homosexuálními páry, takže to bude asi první věc a myslím si že to je i

taková zásadní věc, protože to asi bude trvat ještě nějakou dobu než třeba k tomuto po té legislativní stránce dojde. To je jedna věc. Druhá věc si myslím že možná víc než samotný problém v té homoparentální rodině že spíš to přijetí okolí. A zase asi bude rozdíl mezi velkoměstem a mezi malým městem, myslím si že třeba na některých skutečně malých městech případně vesnicích že ještě asi na hodně dlouhou dobu bude teda tahleta možnost prostě nebude možná. Potom samozřejmě tady třeba hraje roli i víra, protože třeba katolíci určitě to nepřijmou. Takže to si myslím že jsou takové jako ještě problémy nebo překážky takové ty objektivní a potom samozřejmě je to i v osobnostních vlastnostech těch dětí, takže tak jako heterosexuální rodina prostě funguje nebo nefunguje, stejně tak ta homoparentální může nebo nemůže fungovat, takže si myslím že to je v lidech, ale myslím si, že je to opravdu běh na dlouhou trať a že to ještě bude trvat několik desetiletí než se to nějak prostě vyrovná. A já osobně třeba, já samozřejmě jako respektuju právo každého na všechno, ale taky mi to přijde ještě mimo normu, taky nemám ještě v sobě jasno, i když nemám nic proti samotné třeba výchově dětí nějakým tím homosexuálním párem, proti tomu vůbec nic nemám, ale ještě mám problém třeba v tom, aby to bylo bráno třeba za nějakou normu nebo nějakou běžnou normu, to si ještě myslím že by to tak ani být nemělo, že by ta společnost ani k tomu neměla směřovat, ale pokud už někdo tohleto zvolí, pokud někdo prostě na tohleto nastoupí tak by teda měl být tím okolím tolerován a měl by být přijímán vlastně stejně jako jakákoliv jiná rodina.“

K. Š.: Domníváte se, že edukace dětí z homoparentálních rodin vyžaduje nové kompetence učitelů?

D. Z.: „Já bych řekla že kompetence nové ani ne spíš právě to co jsem říkala jako překlenout se přes ty předsudky. A protože pedagogové jsou lidé jako všichni ostatní, tak i u nich přetrvávají ty předsudky, co si budeme povídat. Ono to nemusí být jenom vůči dětem z homoparentálních rodin, ono to může být i vůči dětem z nějakých kulturních menšin a k dětem nějakým způsobem handicapovaným a přesto si myslím že existuje i mezi pedagogy celá řada lidí, kteří ještě k nim ještě apriori přistupují s nějakým předsudkem, takže to si myslím, že je ten hlavní problém.“

Příloha č.5: Přepis rozhovoru s PhDr. Ludmilou Trapkovou

K. Š.: Do jaké míry se rodinní terapeuti zabývají fenoménem dětí vyrůstajících v homoparentálních rodinách?

L. T.: „My se těmi rodinami musíme zabývat, protože k nám přicházejí a čím dál častěji. Jsou v rodinách dvojí, trojí děti a taky dvojí, trojí rodiče. To, že jsou oba homoparentální, to neznamená, že jsou jednopohlavní, obvykle je tam další přítel matky nebo partner matky, nebo partnerka otce atd... Čili ty podoby těch rodin jsou hodně rozmanité, ale já se nemůžu přidat k hlasům, že je jedno, jestli je ta rodina takzvaně homoparentální nebo ne. Taky by se muselo definovat, co tím myslíte, protože rozhodně nemůžeme podepsat to, jestli dítě je vychovááno jenom matkou nebo jenom otcem. To neznamená, že takový dítě nemůže vyrůst, ale nemůže vyrůst docela slušně, ale to je potřeba hodnotit nebo dívat se na to jednotlivě v konkrétních případech. Ale jinak jsme přesvědčeni, že každé dítě má v hlavě nebo v mysli vrozeně instinktivně má dvě místa. Jedno je to mateřský, který chrání a jedno je to otcovský, který víc vyžaduje a víc trénuje. A to neznamená, že ta místa musí být obsazena jen vlastními rodiči, tam v tom místě mateřským může být částečně i otec nebo učitelka nebo nějaká teta, nebo když jsou děti v dětských domovech, tak tam je taky to místo obsažené. To dítě, který je stenický tak si z toho okolí vytáhne ty postavy, který potřebuje, ale taky není pravda, že by to bylo úplně jedno, kým to místo je zaplněný.“

-přerušeno rozhovoru/telefonát-

K. Š.: Možná jen upřesním, že pod homoparentální rodiny řadím gay, lesbické, případně transsexuální páry.

L. T.: „Pro mě to není zvláštní oblast. Gay nebo lesbická, prostě to, co je slyšet ve sdělovacích prostředcích, tak v naprostý většině sleduje zájem těch dospělých. A já jako rodinná terapeutka se nemůžu postavit na místo jenom jedné, ale v rodinné terapii platí takový pravidlo stranění všem, nebo neutralita, já mám radši ten termín stranění všem a v rodině je dítě to nejslabší, takže já potřebuju se postavit na místo toho dítěte a tak jak jsem říkala, to dítě potřebuje obě ty figury, jak tu mateřskou tak tu otcovskou. A tak co jsem říkala tak v těch místech je opravdu ideální, když je ten vlastní biologický fungující rodič, to je to, co je ideální. Samozřejmě co nás nezabije to nás posílí, takže vrozeně stenický děti jako jsou dobře, ale mají ten vývoj mnohem komplikovanější, složitější. Nemyslím si ani, že by bylo úplně stejný, že by bylo ekvivalentní, když v tom mateřském místě je muž nebo žena. Když v tom otcovským místě je muž nebo žena. Samozřejmě když pár dobře funguje, tak jsou

zastupitelní, ale situačně, ne dlouhodobě, napořád. Takže mně je trochu jedno, jestli je to homosexuální nebo heterosexuální pár. Z hlediska dítěte není jedno, jestli jsou tam dvě maminky nebo dva tatínkové, ať už je to homo nebo hetero rodič. I u těch heterosexuálních párů přicházejí s dětma s bolestma břicha, s bolestma hlavičky, kde s čím a někdy to tak můžu vidět, že tam není tatínek vedle maminky a chybí tam někdo, kdo by taky něco vyžadoval a měl ten originál mužskej jazyk v tom nejširším slova smyslu. To znamená, že i ukotvenej, dokonce až v instinktech, protože malé dítě nebo čím je dítě menší, tak vždycky je pro něj maminka přijatelnější a lehčí než tatínek. A to, že tatínek je těžší, tak je hrozně důležitý pro jeho vývoj, protože ten tatínek ho utužuje, usměrňuje, vyžaduje něco – mluvím o tatínkovi ne o konkrétním tatínkovi, ale o té kůře otcovské a to ženská prostě ty instinkty nemůže mít, může matka vyrobit nějakého svého anima. Když teď s Vámi mluvím, tak mluvím poměrně rázně, takže i teď s Vámi mluvím trochu mužsky. Kdybych se s Vámi bavila žensky, tak bych jinak švitořila, ale vy pospícháte, já pospíchám, jsme vystavěni času chronos, což je navýsost kvalita mužská. Takže dítě potřebuje obě tyto kvality a když byste jednu škrtna, tak je to asi tak, jako když byste škrtna jeden z pólů. Když vyškrtnete buď plus nebo mínus kód, tak Vám nepoteče žádná elektřina. Ta životní síla je k růstu toho dítěte, proudu životní síly potřeba obou těchto dvou a napětí mezi nimi. Samozřejmě že homosexuální pár – tam to dítě si to samo nějak vypolarizuje. Já jsem byla kdysi ve výcviku, tam byli dva muži a ta skupina si nepochybně ten pár vypolarizovala, kdo je tam spíš ten mateřskej a kdo spíš ten otcovskej v té skupině. Ale není to totéž, má to dítě ztížený. Takže takový ty řeči, že je lepší vychovávat dítě homosexuálním párem než aby bylo v dětském domově, no tak to asi je pravda. Ale není to lepší než aby bylo vychovávané heterosexuálním párem. Takže pokud nebude dostatek volnejch dětí, o které se může starat heterosexuální pár, tak bych tomu homosexuálnímu páru přednost nedávala, prostě z hlediska toho dítěte, i když těm lidem bych to přála. Taky mám tady v péči čas od času se stane, že přijdou s dítětem, kdy jeden z rodičů je homosexuální. Prostě se to tak stalo, teď myslím na jednoho, kde se normálně oženil, porodili dítě a zhruba ve dvou letech toho dítěte ten muž přišel na to – spíš si začal uvědomovat, že je homosexuální. Byl depresivní, málem ho to stálo život, jelikož uvažoval o sebevraždě. Nakonec to dobře dopadlo, ti dva se prostě rozvedli velmi slušně a dneska žije ten muž s nějakým partnerem a ta matka se znovu vdala. No ale přišli a tomu dítěti je asi čtrnáct let a má těžkou psychickou poruchu. A nepochybně tenhle fakt tam hraje velkou roli, přitom ti dospělí jsou všichni úžasní, oni jsou schopní sem všichni přijít a domlouvat se kolem té dcery. Ten muž byl, myslím, šťastný, že má dítě, protože kdyby od začátku se vnímal jako homosexuální člověk, tak by pravděpodobně neměl dítě. Takže těm dospělým bych to přála, ale já si myslím,

že není pravda, že by dospělej člověk měl právo na dítě. To není pravda. Ale je pravda, že každé dítě má právo na oba rodiče. Takže nejsem moc vstřícná tomu, aby například bylo uzákoněno, že homosexuální pár má právo na dítě, to si myslím, že nemá. Samozřejmě, byla jsem na semináři, kde se probíral zákon o registrovaném partnerství, než byl ustanoven a tam žádný problém nevidím. Ale něco jiného je partnerství a něco jiného je manželství.“

K. Š.: Domníváte se, že dokáže dát homoparentální rodina dítěti to, co potřebuje?

L. T.: „Tak to už jsem tady vlastně říkala, záleží taky ještě – to dítě má své vrozené instinkty jak v hlavě, má to prostě ztížený. Nemyslím si, že je to stejný. Když už jenom to dělá špatně, že tam vždycky jeden z těch rodičů není biologický, i to se podceňuje. Děti dobře cítí a taky to nějak obvykle během dospívání se tam řeší tato otázka – odkud pocházím, kde mám kořeny. A nejen že z hlediska dítěte to dělá špatně, ale mezi těmi dospělými to také není stejné. Zažili jsme páry, kde po nějakými různými boji mezi těma matkama, která je ta pravá matka a když to tam systémově to dítě vytváří, kdy jedna z nich se stává tou mateřskou a jedna otcovskou, tak ještě záleží, jestli to těm dvěma vyhovuje. Takže ty konflikty mohou pocházet právě i z toho, že jeden z nich je nevlastní a druhý vlastní.“

K. Š.: Jsou nějaké zásadní překážky pro výchovu dítěte v homoparentální rodině?

L. T.: „No, to je to co říkám. Tak jako v medicíně se podcení psychosociální okolnosti stonání, tak zase v těch odbornostech, třeba v pomáhajících profesích či v pedagogice – u učitelů, se možná podceňuje, že taky některé věci jsou vrozené a že taky instinkty platí a ty se nedají předjednat nebo nějak proměnit tím, že se budeme nějak jinak chovat, že s nimi budeme jinak zacházet.“

K. Š.: Domníváte se, že edukace dětí z homoparentálních rodin vyžaduje nové kompetence učitelů?

L. T.: „To se zase netýká jenom homoparentálních rodin, já myslím, že je to jen zvláštní případ něčeho širšího. Dnes je spousta rodin rozvedených, takže děti jsou vychovávány jedním z rodičů a druhý je tam spíš na návštěvě nebo to dítě je u něj na návštěvě. I tam, kde je střídavá výchova, tak málokdy to dítě má rovnocenně dva domovy. Když se s ním pokoušíte jít do větší hloubky, například v té terapii a ne jen při nějakém běžném rozhovoru,

tak stejně zjistíte, že to dítě je někde víc doma a někde víc na návštěvě. Takže se to týká i těchto dětí, kterým ten druhý pól nějak chybí. V těch homosexuálních rodinách si myslím, že vždycky ten druhý pól není vždycky obsazen kvalitně, stejně kvalitně jako kdyby tam byl vlastní rodič. Ale fungující rodič, samozřejmě, protože i u toho vlastního rodičovství nemusí být naplněný. No a pokud jde o učitele, tak ti se mají především věnovat výchově ve škole, to znamená v tom mimorodinném prostředí a pokud možno by ten stát – a učitelé jsou zástupci státu, tak by neměli do rodiny intervenovat, tady bych byla opatrná v tom nějak organizovat rodiče, to vůbec ne. A na druhé straně, přece jenom když dítěti jeden z těch pólů nějak chybí, tak možná by docela bylo dobrý, kdyby v učitelském sboru o tom věděli a možná není úplně jedno, kdo je tím hlavním pečovatelem jako je třídní učitel nebo to může být výchovný poradce nebo kdo se ujímá konfliktů, pokud nastanou. Tak tam, kde chybí ten promateřskej, tak bych spíš hledala v tom učitelském sboru nějakou mateřskou postavu. Tak pokud to dítě jí mohlo akceptovat a nebo bych ho dala spíš jako otcovskou postavu, což by bylo docela častější, že spíš ten otcovskej chybí. Zase záleží na věku dítěte, samozřejmě, na tom prvním stupni je to trochu jiný než na druhém stupni.“